

Projekt

z dniaZatwierdzony przez Wójta
Gminy

**UCHWAŁA NR
RADY GMINY SIENNO**

z dnia 2014 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego programu opieki nad zabytkami

Na podstawie art. 18 ust. pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r. poz. 594 z późn. zm.) i art. 87 ust. 2, 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) i po uzyskaniu pozytywnej opinii Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny program opieki nad zabytkami dla Gminy Sienno na lata 2015-2018” stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy.

§ 3. 1. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

2. Uchwała wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2015 r.

Gminny programu opieki nad zabytkami dla Gminy Sienno na lata 2015-2018

SPIS TREŚCI

1. Wstęp.....	4
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	7
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	14
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	14
4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	14
4.1.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury.....	15
4.1.3. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.....	19
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	19
4.2.1. Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2020.....	19
4.2.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2013.....	23
4.2.3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.....	24
4.2.4. Wojewódzki program opieki nad zabytkami na lata 2012-2015.....	25
4.2.5. Strategia Rozwoju Powiatu Lipskiego na lata 2008- 2020.....	27
4.2.6. Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2009- 2015 dla Lokalnej Grupy Działania „Dziedzictwo i Rozwój”.....	28
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	30
5.1. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	30
5.1.1. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Sienno.....	30
5.1.2. Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Sienno.....	32
5.1.3. Plan Odnowy Miejscowości Sienno.....	32
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Sienno ..	32
5.2.1. Charakterystyka Gminy Sienno.....	32
5.2.2. Rys historyczny Gminy Sienno.....	34
5.2.3. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Gminy Sienno.....	37
5.2.4. Zabytki nieruchome.....	39
5.2.5. Zabytki ruchome.....	41

5.2.6. Stanowiska archeologiczne.....	41
5.2.7. Zabytki w zbiorach muzealnych.....	47
5.2.8. Dziedzictwo niematerialne.....	46
5.2.9. Najważniejsze miejsca pamięci narodowej.....	48
5.2.10. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków.....	52
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	52
5.4. Stan zachowania i zagospodarowania zabytków oraz rodzaje zagrożeń.....	58
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy Sienno. Analiza szans i zagrożeń.....	60
7. Priorytet polityki gminnej w ramach programu opieki nad zabytkami oraz niezbędne działania w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego gminy Sienno	62
8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	65
9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	67
10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	67
Bibliografia i Dokumenty	69
Załącznik nr 1. Wykaz zweryfikowanej Gminnej Ewidencji Zabytków dla Gminy Sienno	71
Załącznik nr 2. Wykaz zweryfikowanej Gminnej Ewidencji Zabytków Archeologicznych dla Gminy Sienno	79

1. WSTĘP

Dziedzictwo kulturowe: materialne i niematerialne jako dorobek kulturalny danego społeczeństwa stanowi istotny czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego, w tym kształtowania świadomości i tożsamości narodowej oraz lokalnej. W kontekście odbioru bezpośredniego (wzrokowego), fizycznego i przestrzennego taką rolę pełni krajobraz kulturowy łączący treści przyrodnicze, widokowe, kompozycyjne, architektoniczne oraz rozwiązania współczesne, wynikające z działalności człowieka. Jego głównym elementem są zabytki.

Realizowanie zadań z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, mających na celu zachowanie w dobrym stanie pojedynczych zabytków, układów przestrzennych, zespołów zabytkowych, miejsc historycznych, tradycji lokalnych oraz popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o ich znaczeniu dla historii i kultury, obok działań związanych z gospodarką, infrastrukturą czy polityką społeczną- wpisuje się w politykę prowadzoną przez gminy w sposób zrównoważony.

Opracowanie gminnego programu opieki nad zabytkami służy określeniu zasobów zabytkowych gminy, stanu ich zachowania i zagospodarowania oraz wskazanie wartości jakie niosą. Ponadto dokument ten zawiera zakres działań pozwalających wprowadzić skuteczny system ochrony dziedzictwa kulturowego, co skutkuje również określeniem zasad współpracy z urzędem konserwatorskim, lokalnymi organizacjami społecznymi oraz zasad komunikacji z lokalną społecznością (mieszkańcami, inwestorami, właścicielami zabytków), która jest głównym odbiorcą programu. Wypracowanie systemu ochrony dziedzictwa kulturowego i włączenie go do dokumentów przestrzennych i strategicznych gminy przyczyni się do jej pełniejszego rozwoju, poprawy jej atrakcyjności i właściwego zarządzania dziedzictwem zgodnie ze standardami konserwatorskimi.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Obowiązek sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami nakładają na Gminę przepisy Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 nr 162, poz. 1568 z późn. zm.). Zgodnie z art. 87 ust. 1 w/w Ustawy, Wójt sporządza na okres 4 lat Gminny Program Opieki nad Zabytkami. Gminny Program Opieki nad Zabytkami podlega uchwaleniu przez Radę Gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Po zatwierdzeniu dokument ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu Wójt Gminy sporządza co dwa lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy.

GLÓWNE CELE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI OKREŚLA ART. 87 UST. 2 W/W USTAWY, TJ.:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych, edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych oraz opieka nad zabytkami.
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
- Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Zgodnie z art. 21 niniejszej ustawy podstawą opracowania programu opieki nad zabytkami jest **gminna ewidencja zabytków**. Wg Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r., w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. nr 113, poz. 661). GEZ jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

Karta ewidencyjna zabytku zawiera w szczególności dane umożliwiające określenie zabytku, jego miejsce położenia lub przechowywania, zwięzły opis cech i wartości kulturowych oraz wskazanie właściciela i posiadacza zabytku.

GEZ	KARTA ADRESOWA ZABYTKU NIERUCHOMEGO		3. Miejscowość
1. Nazwa	2. Czas powstania		4. Adres
8. Fotografia z opisem wskazującym orientację albo mapa z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym			
			5. Przynależność administracyjna
			województwo
			powiat
			gmina
			6. Formy ochrony
			7. Opracowanie karty adresowej (autor, data i podpis)

Gminna ewidencja zabytków stanowi część wojewódzkiej ewidencji zabytków, która z kolei jest częścią krajowej ewidencji zabytków prowadzonej przez Generalnego Konserwatora Zabytków.

Na podstawie nowelizacji ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r., która weszła w życie 5 czerwca 2010 r. (art. 7) określone zostały zabytki, które powinny znaleźć się w gminnej ewidencji zabytków

Są to zabytki nieruchome:

- wpisane do rejestru zabytków,
- znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- zabytki nieruchome wyznaczone przez wojewódzkiego konserwatora zabytków do ujęcia w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- inne wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE.

Deklarację ochrony dziedzictwa narodowego oraz stworzenie warunków upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego zawiera art. 5, art. 6 ust. 1

Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.(Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z 2001 r. Nr 28, poz. 319, z 2006 r. Nr 200, poz. 1471).

Rzeczpospolita Polska przyjęła w drodze ratyfikacji akty prawne o znaczeniu międzynarodowym określające zasady i sposób dbałości o zachowane materialne dziedzictwo kulturowe. Dokumenty te są większości deklaracjami bądź konwencjami. Najważniejsze z nich to:

- Karta Ateńska, czyli postanowienia konferencji w Atenach sporządzona 30 października 1931 r.
- Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego przyjęta w Hadze 14 maja 1954 r.
- Karta Wenecka, czyli Międzynarodowa Karta Konserwacji i Restauracji Miejsc Zabytkowych sporządzona w Wenecji w 1964 r.
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego przyjęta w Paryżu 16 listopada 1972 r.
- Międzynarodowa Karta Ochrony Ogrodów IFLA-ICOMOS sporządzona 21 maja 1981 r.
- Międzynarodowa Karta Ochrony Miasta Historycznych ICOMOS sporządzona w październiku 1987 r.
- Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy sporządzona w Grenadzie 3 października 1985 r.

Zgodnie z zapisami Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013r. poz. 594 z późn. zm.) art. 7 ust. 1 pkt 9 Gmina realizuje zadania własne mające na celu zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, obejmujących m.in. sprawy kultury w tym, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Głównym aktem prawnym regulującym przedmiot, zakres i formy ochrony i opieki nad zabytkami jest **Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz.1568 z późn. zm.)**.

Zgodnie z art. 3 pkt 1 **zabytkiem jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością a i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.**

OCHRONIE I OPIECE, BEZ WZGLĘDU NA STAN ZACHOWANIA PODLEGAJĄ:

zabytki nieruchome będące, w szczególności :

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami, i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

zabytki ruchome będące, w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art.5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997r. o bibliotekach (Dz. U z 2012 r. poz.642 z późn. zm.),
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami, reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

FORMAMI OCHRONY ZABYTEKÓW SĄ:

- **wpis do rejestru zabytków,**
- **uznanie za pomnik historii,**
- **utworzenie parku kulturowego,**
- **ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.**

OCHRONA ZABYTEKÓW polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

OPIEKA NAD ZABYTEKIEM sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,

- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury

Ustawa nakłada na Gminę szereg praw i obowiązków w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, są to m.in.:

- prawo utworzenia przez Radę Gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16).
- uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz strategii rozwoju gminy (art.18).
- obowiązek prowadzenia przez Wójta gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art.22 ust.4).
- sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego jednostka samorządu terytorialnego posiada tytuł prawny wykonywane w ramach zadań własnych (art.71).
- prawo ubiegania się przez Gminę dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane wykonywane przy zabytku będącego własnością tej jednostki (art. 73).
- prawo udzielania przez Radę Gminy, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art.81).
- sporządzanie przez Wójta i przyjmowanie przez Radę Gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami, z którego co dwa lata Wójt przedstawia sprawozdanie Radzie Gminy (art.87).

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w szeregu obowiązujących ustaw ach, w tym w:

- Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2013r. poz.1232 z póź. zm.);
- Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2013r. poz. 627 z późn. zm.) **art. 83, ust. 2** Zezwolenie na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków wydaje wojewódzki konserwator zabytków Art. 85, art. 86 (dot. opłat za usunięcie drzew);
- Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2014r. poz.518 z późn. zm.) **art. 29, ust. 2**, Jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć, w razie potrzeby, na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie. **Art.68, ust. 3** Właściwy organ może udzielić bonifikaty od ceny ustalonej zgodnie z art. 67 ust. 3, na podstawie odpowiednio zarządzenia wojewody albo uchwały rady lub sejmiku, jeżeli nieruchomość jest sprzedawana: Ustaloną, zgodnie z art. 67, cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50 %. Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę;
- Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2012r. poz.647 z późn. zm.) **art. 53, ust. 4, pkt 2** : Decyzje, o których mowa w art. 51 ust. 1, wydaje się po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków – w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.13)) oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków;
- Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2013r. poz. 1409 z późn. zm.) **Art. 39:**

1/Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

2/Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.

3/ W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

4/ Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Nie zajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych;

– Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U z 2012 r. poz. 406 z późn. zm.)

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach regulują przepisy:

– Ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012 r. poz. 987 z późn. zm.)

– Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012r. poz. 642 z późn. zm.)

Zasady ochrony materiałów archiwalnych regulują przepisy:

– Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2011 r. Nr 123, poz. 698 z późn. zm.)

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.

4.1. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI.

4.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014- 2017.

Rada Ministrów w dniu 24.06.2014 r. podjęła uchwałę w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”, przedłożoną przez ministra kultury. Program ma być stworzony i wdrożony jeszcze w 2014 r. Pozwoli ujednolicić politykę konserwatorską w wymiarze ogólnokrajowym oraz ułatwi skoordynowanie działań wielu podmiotów skoncentrowanych na ochronie zabytków, tj.: organów konserwatorskich, instytucji kultury i osób prywatnych zaangażowanych w społeczną opiekę nad zabytkami. Celem głównym jest **Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków** Będzie on realizowany za pośrednictwem celów szczegółowych. Najważniejsze to:

Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce:

- porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych;
- przygotowanie ratyfikacji „Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego”;
- wypracowanie jednolitych standardów działań konserwatorskich w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych;
- wzmocnienie ochrony krajobrazu kulturowego;
- opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych;

- przygotowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków;
- realizacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP) na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków (chodzi o osiągnięcie większego efektu niż wynika to z sumy podjętych działań):

- zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków przez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach;
- wypracowanie standardów pozwalających na lepszy przepływ informacji między organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w ich sąsiedztwie;
- podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków;
- merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze i edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji:

- przygotowanie ratyfikacji „Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa”, Faro 2005;
- budowanie świadomości społecznej dotyczącej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania tożsamości narodowej i społeczności lokalnych;
- promocja dziedzictwa za pośrednictwem internetu;
- zwiększenie i ułatwienie dostępu do zasobu dziedzictwa.

Wdrażanie programu zakłada ścisłą współpracę Generalnego Konserwatora Zabytków (działającego w imieniu ministra kultury i dziedzictwa narodowego), wojewódzkich konserwatorów zabytków, urzędu obsługującego ministra kultury i dziedzictwa narodowego, urzędów wojewódzkich oraz Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Narodowego Muzeum Morskiego – instytucji wdrażających program.

4.1.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 została przyjęta przez Rząd RP 21 września 2004 r., jej przedłużenie czyli „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020” przyjęto w 2005 roku. Powyższe dokumenty służą wdrożeniu Narodowego Programu Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego.”

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013, obejmuje wszystkie sfery i zagadnienia związane z funkcjonowaniem kultury. W ramach prac nad Dokumentem określono nową misję, którą w ramach przedstawionych założeń do strategii, wypełniać powinny instytucje zarządzające, pośredniczące, finansujące, współpracujące oraz wnioskodawcy.

Misją tą jest: Zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.

Omawiany dokument wśród najważniejszych celów strategicznych państwa w zakresie ochrony zabytków wymienia:

- przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami.
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa,
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej.

- ograniczenie uznaniowości konserwatorów poprzez nałożenie na nich odpowiedzialności za niezgodne z prawem postępowanie.

Założenia do Narodowej Strategii Rozwoju Kultury zostały określone następująco:

- Państwo powinno realizować zadania z zakresu kultury poprzez działania Ministra Kultury oraz działania jednostek samorządu terytorialnego.
- wydatki publiczne na kulturę w Polsce powinny wzrosnąć.
- Minister Kultury realizuje zadania własne poprzez narodowe programy kultury, narodowe instytucje kultury, placówki badawczo-rozwojowe oraz zlecanie zadań instytucjom samorządowym i pozarządowym.
- Budżet Ministra Kultury powinien być adekwatny do nowych działań. Ze względu na ograniczenia budżetu państwa winno poszukiwać się pozabudżetowych środków finansujących kulturę. W tym celu proponuje się uzupełnienie istniejącego modelu finansowania kultury o rozwiązania stosowane w Europie, tworzące fundusze celowe dla realizacji polityk w poszczególnych obszarach kultury.
- Państwo, w tym Minister Kultury, powinno być partnerem dla jednostek samorządu terytorialnego i wspólnie z nimi kształtować kulturę w regionach.
- Samorządy terytorialne powinny zyskać większą motywację w kształtowaniu instytucjonalnego zaplecza dla rozwoju kultury, w tym do wypełniania założonych w lokalnych strategiach rozwoju celów w sferze kultury, a rola państwa powinna sprowadzać się do badań naukowych i monitorowania tej sfery oraz do skutecznego zapobiegania sytuacjom kryzysowym. Jednocześnie Minister Kultury powinien posiadać odpowiednie środki na sprawowanie mecenatu nad działalnością instytucji kultury oraz instrumenty o charakterze motywującym, za pomocą których możliwa będzie realizacja polityki kulturalnej państwa w regionach.
- Zwiększyć powinna się społeczna partycypacja w sferze odpowiedzialności za kulturę, m.in. poprzez uspołecznienie decyzji podejmowanych w sferze kultury w regionach (lokalne strategie kulturalne, społeczne ciała opiniujące funkcjonowanie instytucji kultury). Wzrosnąć powinna również rola organizacji pozarządowych, poprzez równouprawnienie ich w dostępie do środków publicznych na zadania w sferze kultury.
- Unowocześnienie procesu zarządzania sferą kultury i usług kulturalnych.
- Wszystkie zaplanowane działania zaprogramowane w strategii powinny być dostępne dla mniejszości narodowych oraz instytucji prowadzonych przez te społeczności w celu pielęgnowania różnorodności kulturowej i ich tradycji jako dorobku polskiej kultury.
- Rosnące znaczenie powiązania kultury z rozwojem gospodarczym i dochodami regionów jest podstawą dla podjęcia działań w kształtowaniu zintegrowanych produktów turystycznych, wykorzystujących (i działających na ich rzecz) elementy dziedzictwa kulturowego, aktywność instytucji kultury oraz skoncentrowane wokół tych instytucji przemysły kultury.

Strategicznymi obszarami w okresie programowania 2004 – 2013 są :

- promocja czytelnictwa i wsparcie sektora książek i wydawnictw.
- ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie ochrona i rewaloryzacja zabytków.
- rozwój szkolnictwa artystycznego, w tym rozbudowa i modernizacja infrastruktury oraz unowocześnianie programów edukacji artystycznej i dostosowanie ich do rynku pracy.
- wzmocnienie efektywności działania i roli instytucji artystycznych w kreowaniu sfery kultury, w tym i promocji polskiej twórczości artystycznej.
- stworzenie systemu wspierania współczesnej twórczości artystycznej, stworzenie instytucji zajmujących się jej dokumentowaniem, gromadzeniem i udostępnianiem.

- Zwiększenie samodzielności instytucji kultury, także w znaczeniu ekonomicznym oraz wyposażenie ich w odpowiednie narzędzia finansowe, wpłynie pozytywnie na ich efektywność i konkurencyjność na rynku usług kulturalnych oraz na samodzielność programową
- Rolą Ministra Kultury oraz jednostek samorządu terytorialnego jest motywowanie społeczności do partycypacji w funkcjonowaniu sfery kultury, w tym do dobrowolnego udziału w finansowaniu instytucji i wydarzeń kulturalnych oraz twórców za pomocą stworzonych narzędzi podatkowych. W tym celu Minister Kultury i samorządy powinny rozszerzyć obowiązki odpowiednich komórek swoich urzędów w zakresie promocji społecznej odpowiedzialności obywateli za kulturę (wspólne kampanie promocyjne, powstawanie społecznych paneli eksperckich i ciał doradczych związanych z możliwością pozyskania dodatkowych funduszy na kulturę w regionach).
- W związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej w równym stopniu zadaniem Ministra Kultury, jednostek samorządu terytorialnego i instytucji kultury staje się pozyskanie środków na kulturę z funduszy strukturalnych oraz innych środków Unii Europejskiej. W tym celu Minister Kultury i jednostki samorządu i instytucji kultury powinny zapewnić odpowiednie środki na wkład własny do projektów realizowanych w sferze kultury.

Założenia do Narodowej Strategii Rozwoju Kultury zostały poddane publicznej dyskusji z udziałem przedstawicieli środowisk twórczych, jednostek samorządu terytorialnego i partnerów społecznych. Strategia została uzupełniona o wnioski z tej dyskusji i zostanie przedstawiona do zatwierdzenia przez Radę Ministrów jako program działań na lata 2004–2013. Strategia zawiera działania instytucjonalne, organizacyjne, prawne, finansowe i kontrolne, wraz ze wskazaniem jednostek odpowiedzialnych za realizację tych zadań oraz potrzeb finansowych Ministra Kultury do realizacji strategii i źródła ewentualnego pochodzenia pozostałych środków. Integralną częścią strategii są narodowe programy kultury: „Promocja czytelnictwa i rozwój sektora książki”, „Rozwój instytucji artystycznych na lata 2004-2013”, „Wspieranie debiutów i rozwój szkół artystycznych Maestria na lata 2004-2013” oraz „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”.

4.1.3 Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do 2030 r.

W szczególności ważne są zadania wskazane w celu 4 i celu 6 KPZK - w odniesieniu do projektowanego Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013- 2016

Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.

Kierunki działania: 4.1. Integracja działań w zakresie funkcjonowania spójnej sieci ekologicznej kraju jako podstawa ochrony najcenniejszych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych 4.3. Wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z zapisami europejskiej konwencji krajobrazowej

Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego

Zakres: Uwzględnienie zagadnienia ochrony krajobrazu przyrodniczego i kulturowego w procesach rozwoju regionów

4.2. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU.

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020.

Jedną z najważniejszych sfer działań województw samorządowych jest programowanie rozwoju. Realizacja tych działań odbywa się poprzez opracowanie strategii rozwoju województwa i programów wojewódzkich. Na podstawie strategii prowadzona jest polityka rozwoju województwa. Określać ma ona uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województw. Ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym zobowiązuje sejmiki województw do ustalenia strategii rozwoju województw. ”Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020” jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego a przyjęty przez przyjęta przez Sejmik Województwa Mazowieckiego uchwałą z dnia 29 maja 2006 roku. Kwestie ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr

kultury „Strategia” traktuje bardzo ogólnikowo. W części opisowej, w punkcie dotyczącym kultury i dziedzictwa kulturowego zostały wymienione najbardziej charakterystyczne obiekty miast Mazowsza, które decydują o jego charakterze kulturowym. Problemy związane z zabytkami i dziedzictwem kulturowym dotyczą przede wszystkim :

a) złego stanu technicznego zabytków

b) postępującej eliminacji zabudowy drewnianej z krajobrazu Mazowsza

Zamierzeniami Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego w zakresie kultury i turystyki są promocja i zwiększanie atrakcyjności turystycznej regionu w oparciu o walory środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego oraz kształtowanie tożsamości regionu a także kreowanie i promocja jego produktu.

Celem działań promocyjnych jest budowanie trwałego i stabilnego wizerunku Mazowsza, którego dynamiczny rozwój oparty jest na wysokich walorach kulturowych materialnych i niematerialnych oraz przyrodniczych. Wymiernym efektem prowadzonej promocji będzie, zwiększenie wartości turystycznych regionu oraz aktywizacja obszarów wiejskich.

W tym celu podjęte zostaną następujące działania:

- wzmocnienie dotychczasowych kierunków działań samorządu propagujących zasoby dziedzictwa kulturowego oraz rozwój kultury w regionie.
- rewitalizacja zespołów zabytkowych i wykorzystanie ich do rozwoju funkcji turystycznych.
- wsparcie tworzenia lokalnych parków kulturowo-historycznych wokół istniejących zabytków architektury umożliwiających rozwój funkcji turystycznych.
- rozwój sieci szlaków turystycznych w obrębie województwa mazowieckiego, w tym sieci dróg o znaczeniu turystycznym, szlaków i ścieżek rowerowych oraz ich włączenie do sieci w sąsiednich województwach.

Główne zamierzenia strategiczne dotyczące turystyki i kultury obejmują:

- promowanie turystyki i sportów wodnych poprzez wyznaczenie i utrzymanie szlaków wodnych, rozwój żeglugi rzecznej oraz zaplecza towarzyszącego np. porty, przystanie, stacje, ośrodki turystyki wodnej
- rozwijanie zintegrowanego systemu promocji i informacji turystycznej.
- utworzenie, we współpracy z samorządami lokalnymi, regionalnej sieci obsługi ruchu turystycznego, dostarczającej autoryzowanej oferty turystyczno-wypoczynkowej dla różnych segmentów rynku turystyki i wypoczynku w regionie.
- tworzenie dogodnych warunków do rozwoju kompleksów wypoczynkowych, rekreacyjnych i balneologicznych wraz z zakładami geotermalnymi oraz ich promocja.
- promocja wartości turystycznych regionu przy użyciu reklamy i upowszechniania wiedzy we współpracy z organizatorami turystyki.
- promowanie bogactwa Kampinoskiego Parku Narodowego, parków krajobrazowych, unikalnych tradycji: kurpiowskich, łowickich, podlaskich, kołbielskich oraz innych, czemu służyć będą organizowane wystawy twórczości regionalnej.
- wspieranie inicjatyw mających na celu promocję działalności sprzyjającej integracji Mazowsza, jako regionu o bogatej historii, wartościach przyrodniczych i wyrazistej tożsamości.
- wspieranie działalności Biura Przedstawicielskiego Województwa Mazowieckiego w Brukseli, które umożliwia efektywną promocję Mazowsza w Unii Europejskiej.
- zorganizowanie Regionalnej Organizacji Turystycznej oraz lokalnych organizacji turystycznych.

- powołanie Centrum Folklorystycznego skupiającego najciekawsze i unikalne wytwory kultur regionalnych.
- wydawanie publikacji promocyjnych oraz kreowanie pozytywnego wizerunku regionu w mediach.

Kształtowanie tożsamości regionu oraz kreowanie i promocja jego produktu regionalnego, w założeniach strategii przyczyni się do budowania i wzmacniania tożsamości, atrakcyjności i promocji regionu w wymiarze krajowym i europejskim.

W związku z tym zostaną podjęte następujące działania polegające na:

- utworzenie instytucjonalnych ram, np. za pomocą regionalnego systemu certyfikacji, dla wspierania rozwoju marek regionalnych (np. tradycyjnych produktów żywnościowych czy produktów turystycznych).
- wspieraniu organizacji i stowarzyszeń regionalnych i lokalnych, które nie tylko kultywują wartości tradycyjne, ale również kreują aktywne postawy społeczne, lokalny patriotyzm, a także integrują społeczności lokalne w dostosowywaniu się do nowych warunków społeczno-gospodarczych.
- ochronie i promocji, którymi powinny zostać objęte zespoły urbanistyczne i dziedzictwo drewniane (w tym miejscowości o charakterystycznej unikalnej drewnianej zabudowie letniskowej położonej wzdłuż tzw. linii otwockiej), cenne krajobrazy kulturowe wsi i małych miast.
- promocji unikalnych zabytków architektury, miejsc pamięci narodowej oraz zamieszkania i pobytu wielkich twórców identyfikujących się z regionem.
- wspieraniu rozwoju dziedzin nauki, w tym humanistycznych, mających istotny wpływ na zachowanie i popularyzację dziedzictwa kulturowo-historycznego Mazowsza.
- kreowaniu regionalnych ośrodków tożsamości kulturowej.
- pielęgnowaniu i kultywowaniu lokalnych tradycji i zwyczajów, znajomości historii regionu.
- wprowadzeniu zintegrowanego systemu informacji kulturalnej, promującego dziedzictwo kulturowe i tradycję, funkcjonującego jako portal internetowy, dzięki któremu podawane będą informacje o wydarzeniach kulturalnych, wystawach, targach regionalnych, krajowych i zagranicznych promujących Mazowsze.
- promocji odrębności historyczno-kulturowej Mazowsza, nurtów kultury ludowej i wysokiej, dążąc do zahamowania pogłębiającej się dysproporcji między nimi poprzez aktywne wsparcie ośrodków i środowisk lokalnych, a także poprawę dostępu do kultury skupionej w Warszawie dla ludności spoza stolicy.
- organizowaniu okolicznościowych i stałych imprez lokalnych (targów, festiwali, konkursów),
- podjęciu szerszych działań promocyjnych wśród regionów polskich i europejskich.
- prezentowaniu szerokiej oferty związanej z kulturą regionu (obrzędy, rękodzieło, tradycje, kapele i zespoły folklorystyczne) oraz opracowanie katalogu ofert produktów regionalnych.
- ekspozycji regionalnych produktów ekologicznych i turystycznych, uwzględniających lokalne tradycje (przykładowo palmy kurpiowskie, wycinanki kołbielskie, czy strój łowicki), związanych z krajobrazem (wierzba, bocian) lub kulturą (Chopin i Żelazowa Wola).
- upowszechnianiu wiedzy o regionie poprzez organizowanie seminariów, debat, dyskusji oraz imprez.

4.2.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2007- 2013.

W dokumencie tym zwrócono uwagę na powiązanie dziedzictwa kulturowego z turystyką oraz nowoczesnymi mediami, które mogą pomóc w rozwoju turystyki kulturowej(tworzenie szlaków turystycznych w oparciu o zrewitalizowane zabytki, tworzenie baz informacji internetowej, centrów informacji turystycznej).

1. Priorytet VI: Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji.

Cel główny: Wzrost znaczenia turystyki jako czynnika stymulującego rozwój społeczno-gospodarczy regionu.

Cel szczegółowy:

- Poprawa oferty kulturalnej i wzrost dostępności kultury.
- Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego.
- Rozwój infrastruktury kulturalnej.

Obecnie przygotowany jest projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014- 2020.

4.2.3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego został uchwalony 7 czerwca 2004 r. przez sejmik województwa mazowieckiego.

Plan zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego stanowi podstawowy dokument wyznaczający cele i kierunki rozwoju regionu w układzie przestrzennym. Jest planem o charakterze regionalnym, stanowiącym pomost między planowaniem krajowym, a planowaniem miejscowym, Dokument zawiera uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne rozwoju województwa mazowieckiego, cele oraz kierunki zagospodarowania przestrzennego, w tym inwestycje celu publicznego o charakterze ponadregionalnym.

Plan zagospodarowania przestrzennego stanowi wykładnię polityki przestrzennej województwa. Podstawowym celem tej polityki jest stworzenie warunków do osiągnięcia spójności terytorialnej oraz trwałego i zrównoważonego rozwoju poprawy życia oraz zwiększenia konkurencyjności regionu.

Głównym celem planu jest określenie polityki przestrzennej Mazowsza polegającej na ustaleniu zasad organizacji struktury przestrzennej województwa w zakresie: podstawowych elementów sieci osadniczej, rozmieszczenia infrastruktury technicznej i społecznej, wymagań dotyczących ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Celem polityki planu w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego jest kształtowanie tożsamości kulturowej Mazowsza. Polityka ta jest adresowana przede wszystkim do rejonów miast i miejscowości charakteryzujących się najcenniejszymi układami urbanistycznymi, wartościami krajobrazowymi, tradycją historyczną i zabytkowymi obiektami architektonicznymi. Efektem tej polityki jest postulat objęcia ochroną prawną cennych krajobrazów kulturowych; krajobrazu kulturowego wsi i małych miast; zespołów budownictwa drewnianego; ośrodki tożsamości regionu; układów ruralistycznych i urbanistycznych; miejsc pamięci narodowej.

W sferze kultury niematerialnej polityka województwa będzie realizowana przez: propagowanie wiedzy o regionie i małych ojczyznach; pielęgnowanie odrębności kulturowej i wspieranie tożsamości ludowej; promowanie walorów kulturowych regionu oraz regionalnego folkloru poprzez różne formy organizacji imprez folklorystyczno-kulturowych oraz informowanie w mediach i wydawnictwach docierających do szerokiej rzeszy odbiorców; edukację w zakresie historii regionu i jego tożsamości kulturowej; wykorzystanie nowoczesnych technologii do zwiększenia możliwości edukacyjnych zapoznania się z dorobkiem kultury regionalnej i spuścizny kulturowej.

4.2.4. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015 opracował Zespół powołany przez Marszałka Województwa Mazowieckiego Zarządzeniami nr 43/11 i 98/11. Dokument został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego uchwałą nr 42/12 z dnia 12.03.2012 r.

Założeniem strategicznym programu jest: ***Zachowanie regionalnej przestrzeni kulturowej i kultywowanie tradycji jako podstawa budowania tożsamości kulturowej regionu i kształtowania postaw społecznych w sferze opieki nad zabytkami oraz wykorzystania dziedzictwa dla rozwoju regionu***

W ramach programu określono cztery cele operacyjne, oraz szereg konkretnych zadań przypisanych poszczególnym działaniom.

Cele operacyjne i kierunki działań :

1/ Ochrona i zachowanie materialnego i niematerialnego dziedzictwa regionu

- ochrona zabytków ruchomych,
- ochrona zabytków nieruchomych,
- ochrona zabytków archeologicznych,
- ochrona, dokumentacja i popularyzacja zasobów o szczególnej wartości decydujących o specyfice regionu (najcenniejszych i charakterystycznych),
- ochrona i kreowanie krajobrazów kulturowych zachowujących tożsamość kulturową i walory krajobrazowe, w tym komponowanych ciągów zieleni,
- kształtowanie i ochrona przestrzeni historycznych miast i wsi,
- rewitalizacja historycznych ośrodków życia kulturalnego,
- pielęgnowanie tradycji i lokalnego folkloru w powiązaniu z zasobami dziedzictwa materialnego,
- popularyzacja i zwiększanie dostępności do zasobów dziedzictwa

2/ kształtowanie tożsamości regionalnej.

- utrwalanie i kształtowanie świadomości mieszkańców o historii i zasobach dziedzictwa kulturowego, w tym regionalnego i lokalnego oraz budowanie i pielęgnowanie wrażliwości na bogactwo przestrzeni kulturowej,
- kształtowanie regionalnej dumy w oparciu o zabytki architektury i budownictwa,
- krajobraz kulturowy, wydarzenia historyczne oraz działalność wybitnych osób,
- wykorzystanie pamięci historycznej i zasobów dziedzictwa do integracji mieszkańców i stymulowania rozwoju - tworzenie przestrzennych ciągów inicjatyw,
- kreowanie ośrodków budowania tożsamości kulturowej regionu (w ramach pasm turystyczno-kulturowych oraz wskazanych w PZPWM),
- promocja walorów kulturowych regionu.

3/ wzrost społecznej akceptacji dla zasobów dziedzictwa kulturowego regionu.

- stymulowanie działań służących ochronie obiektów zabytkowych i promowanie najlepszych przykładów takich działań,
- edukacja społeczeństwa w zakresie praw i obowiązków dotyczących opieki nad zabytkami,
- stymulowanie i intensyfikacja współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i pozarządowym w działaniach na rzecz edukacji, promocji, podniesienia świadomości o zasobach i potrzebie zachowania dziedzictwa regionu

4/ efektywne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego regionu oraz kreowanie pasm turystyczno-kulturowych.

- wspieranie podmiotów posiadających w swoich zasobach znaczną liczbę zabytków w działaniach służących efektywnemu zarządzaniu obiektami zabytkowymi,

- stymulowanie wykorzystania dziedzictwa kulturowego w obszarze przemysłów kultury i czasu wolnego,
- kształtowanie pasm turystyczno-kulturowych,
- kreowanie produktów turystyki kulturowej w parciu o tradycje historyczne,
- wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju lokalnego i regionalnego poprzez organizację wydarzeń kulturalno-historycznych w miejscach zabytkowych,
- adaptacja obiektów zabytkowych dla współczesnych funkcji kulturalnych, turystycznych i edukacyjnych,
- propagowanie korzyści płynących z wykorzystania dziedzictwa i krajobrazu kulturowego dla rozwoju regionalnego i lokalnego.

4.2.5 Strategia Rozwoju Powiatu Lipskiego na lata 2008- 2020.

Strategia została przyjęta Uchwałą Nr XX/123/2008 Rady Powiatu w Lipsku z dnia 30 kwietnia 2008 r. W dokumencie szczegółowo został scharakteryzowany powiat lipski. Przedstawiono kompleksowo uwarunkowania we wszystkich sferach życia. W tym również zostały przedstawione walory przyrodnicze i kulturowe. W powiecie lipskim występują ważne obiekty historyczne i zabytki, nie tylko w ujęciu regionalnym. Wśród najcenniejszych obiektów z terenu gminy Sienno znalazł się kościół p.w. św. Zygmunta w Siennie i pomnik Dionizego Czachowskiego w Jaworze Soleckim. Na podstawie analizy SWOT i charakterystyki powiatu lipskiego określono cele strategiczne. Jednym z takich celów jest „Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz wspomaganie rozwoju kultury, sportu, turystyki i rekreacji. Wśród planowanych działań znalazły się:

- Wspieranie inicjatyw i współdziałanie z innymi jednostkami samorządu terytorialnego, organizacjami pozarządowymi na rzecz ochrony zabytków.
- Wzrost dostępności obiektów kulturowych i turystycznych, w tym rozwój szlaków i ścieżek turystyczno – rowerowych.
- Stała konserwacja i renowacja niszczących obiektów zabytkowych.
- Wyznaczenie tras rowerowych szlakami obiektów zabytkowych.
- Oznaczenie i udostępnienie zwiedzającym miejsc i obiektów historycznych.
- Wspieranie działań mających na celu kultywowanie imprez odbywających się na terenie powiatu (tj. Dni Lipska, Dni Solca nad Wisłą, Dni Sienna, Spotkania Kapel Podwórkowych w Siennie, Rocznicę rozstrzelania 300 jeńców polskich w Dąbrowie, Święto Kwitnącej Wiśni, etc.,).
- Wykonanie inwentaryzacji zabytkowych parków wiejskich i ich zagospodarowanie.

4.2.6. Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2009 – 2015 dla Lokalnej Grupy Działania” Krzemieny Kąk”.

Obejmuje gminy: Bałtów, Bodzechów, Chotcza, Ćmielów, Kunów, Lipsko,

Rzeczniów, Sadowie, Sienno, Solec nad Wisłą. W przedmiotowym dokumencie został scharakteryzowany szczegółowo teren działania LGD, opisano uwarunkowania historyczne, przyrodniczo- środowiskowe i kulturowe. Wymieniono najcenniejsze obszary przyrodnicze, obiekty zabytkowe (w gminie Sienno 3 obiekty zabytkowe- kościół parafialny i cmentarz w Siennie oraz zespół dworsko- parkowy w Woli Siennieńskiej- ob. Krzyżanówka) cykliczne imprezy kulturalne oraz szlaki turystyczne i tematyczne.

W analizie SWOT w części dot. mocnych stron zwrócono uwagę na występowanie cennych zabytków kultury materialnej i niematerialnej (szczególnie zabytków sakralnych), tradycji historycznych i folklorystycznych. Natomiast w zakresie ochrony przyrody mocną stroną jest duża liczba wartościowych obiektów przyrodniczych oraz generalnie nieprzekształcone środowisko naturalne.

Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Dziedzictwo i Rozwój” zawiera 4 cele strategiczne wynikające z uwarunkowań i analizy SWOT, w tym pierwszy bezpośrednio odnoszący się do dziedziny opieki nad zabytkami

- podniesienie świadomości znaczenia środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego w zrównoważonym rozwoju oraz wzmacnianie poczucia tożsamości mieszkańców poprzez kultywowanie tradycji, rozwój kultury i pobudzanie aktywności społecznej,

oraz pośrednio:

- efektywne wykorzystanie zasobów naturalnych, kulturowych i przyrodniczych dla celów turystycznych i okołoturystycznych, zapewniając ich trwałą dostępność dla obecnego i przyszłych pokoleń,

W ramach pierwszego celu strategicznego określono cele szczegółowe, przedsięwzięcia i działania operacyjne:

- Stworzenie funkcjonalnej bazy informacyjnej o dziedzictwie historycznym, kulturowym i przyrodniczym.

Przedsięwzięcia:

- inwentaryzacja zasobów dziedzictwa historycznego, kulturowego i przyrodniczego (małe projekty: wykonanie ekspertyz w celu identyfikacji kluczowych zasobów naturalnych i kulturowych; działania archiwizujące i opisujące ludzi związanych z obszarem w przeszłości oraz ich historie, wydarzenia historyczne, słowniki gwary, podania i legendy, kulturę lokalną, dziedzictwo materialne obszaru, kuchnię lokalną i przyrodę Krzemienego Kręgu; katalogowanie i archiwizowanie istotnych materiałów dokumentujących dziedzictwo historyczno-kulturowe i przyrodnicze obszaru.
- upowszechnianie i publikowanie w formie tradycyjnej i elektronicznej zasobów dziedzictwa historycznego, kulturowego i przyrodniczego

(małe projekty: opracowanie i druk map i planów tematycznych, przewodników, informatorów, broszur, monografii, albumów; tworzenie tradycyjnych i internetowych baz danych; publikacje popularno-naukowe na temat specyfiki kulturowej obszaru; np. strój ludowy, muzyka, plastyka, architektura; organizacja imprez prezentujących i upowszechniających dziedzictwo przyrodniczo-kulturowe regionu.

- Działalność na rzecz odnowy, rewitalizacji i zachowania obiektów nieożywionych oraz walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych sprzyjających rozwojowi turystyki

Przedsięwzięcia: - Działania mające na celu odnowę, rewitalizację i zachowanie nieożywionych obiektów historycznych i sakralnych dla przyszłych pokoleń.(odnowa wsi i małe projekty: rewitalizacja budynków zabytkowych użytkowanych na cele publiczne i obiektów małej architektury; konserwacja pomników historycznych, miejsc pamięci i cmentarzy, odnawianie elewacji i dachów w zabytkowych budynkach sakralnych; zakup i odnawianie obiektów charakterystycznych dla regionu lub tradycji budownictwa na cele społeczne; oznakowanie, zachowanie, odtworzenie, zabezpieczenie cennego dziedzictwa przyrodniczego, krajobrazowego, działania zabezpieczające zagrożone obiekty historyczne; wspieranie funkcjonowania lokalnych zabytków techniki; tworzenie regionalnych izb pamięci i tradycji; odbudowa i renowacja kościołów, cmentarzy, obiektów sakralnych, obiektów zabytkowych i kapliczek przydrożnych.

- Patronacka ochrona obszarów lub obiektów o istotnych walorach przyrodniczych, kulturalnych, historycznych. (odnowa wsi i małe projekty: bieżący patronat nad obszarami lub obiektami przyrodniczymi, kulturalnymi, historycznymi przez lokalne społeczności tj. grupy mieszkańców, firmy, szkoły, organizacje pozarządowych oraz utrzymywanie porządku; monitorowanie stanu, aktualizacje informacji i bieżąca ochrona; działania zabezpieczające zagrożone obiekty historyczne.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

5.1.1 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Sienno z 2014 r.

Dokument został uchwalony Uchwałą Rady Gminy Nr XXXVII/173/2014 z dnia 14 stycznia 2014 r. Podstawowym założeniem polityki przestrzennej gminy uznano zrównoważony rozwój w oparciu o występujące uwarunkowania- szczegółowo opisane, w tym środowiska przyrodniczego i kulturowego. Dokładnie scharakteryzowano krajobraz kulturowy gminy. Wymienione zostały zabytki wpisane do rejestru zabytków i obiekty w gminnej ewidencji zabytków oraz stanowiska archeologiczne (stan na styczeń 2014 r.) Wymienione zostały pomniki przyrody (6 szt.) :

- Sienno, plac przy kościele p.w. św. Zygmunta- lipa drobnolistna - Adamów, przy drodze Sienno-Ostrowiec Św.- dąb szypułkowy - Krzyżanówka, park dworski- 3 jesiony wyniosłe, dąb szypułkowy

W kierunkach zagospodarowania przestrzennego zapisano zasady, na których opierać się powinna polityka przestrzenna w gminie Sienno, w tym:

- ochrona zwartych kompleksów leśnych;
- ochrona walorów przyrodniczych, krajobrazowych oraz kulturowych poprzez wprowadzenie odpowiednich ograniczeń w zagospodarowaniu i wykorzystaniu terenów;

W celu ochrony dziedzictwa kulturowego ustalono następujące zasady:

- działania inwestycyjne w obrębie nieruchomości, na których zlokalizowane są zabytki oraz w obrębie strefy ochrony konserwatorskiej, prowadzić należy w porozumieniu z właściwymi służbami ochrony zabytków.
- nie wolno wyburzać zabytków, przerabiać, odnawiać, rekonstruować, konserwować, zabudowywać, odbudowywać, zdobić, uzupełniać, rozkopywać ani dokonywać żadnych innych zmian bez zgody służb konserwatorskich.
- zakaz lokalizowania inwestycji zasłaniających ekspozycję zabytków, oraz niedopasowanych przestrzennie i kompozycyjnie z zabytkiem.
- roboty ziemne, prowadzone na działkach w obrębie stanowisk archeologicznych, winny być uzgadniane z właściwymi służbami ochrony zabytków.
- na pozostałych obszarach w wypadku odkrycia jakiegokolwiek znaleziska, co do którego zachodzi podejrzenie, że może mieć jakąkolwiek wartość archeologiczną, roboty należy przerwać a o znalezisku poinformować właściwe służby ochrony zabytków.

W zakresie stref ochrony konserwatorskiej ustalono:

Zabytkowy układ centrum Sienna zlokalizowany jest w obrębie strefy ochrony konserwatorskiej. Dla tego obszaru ustala się następujące zasady zagospodarowania:

- maksymalna wysokość zabudowy w północnej pierzei rynku – 1,5 kondygnacji; maksymalna wysokość zabudowy w południowej pierzei rynku – 2,5 kondygnacji.
- w celu zachowania historycznego charakteru, obrębie strefy ochrony konserwatorskiej, zaleca się stosowanie tradycyjnych elementów formy architektonicznej oraz rozwiązań materiałowych.
- należy się wzorować na zabudowie historycznej, istniejącej w obrębie przedmiotowego terenu.
- w celu zachowania historycznego układu urbanistycznego, obrębie strefy ochrony konserwatorskiej, zakazuje się wydzielania nowych, ogólnie dostępnych ciągów komunikacyjnych.

5.1.2. Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Sienno

Dokument został uchwalony uchwałą Rady Gminy Sienno nr X/62/2003 z 18 sierpnia 2003 r. Ustalone zostały zasady zagospodarowania w zakresie ochrony środowiska kulturowego. Wszelkie prace przy

zabytkach, w strefach konserwatorskich oraz na terenie nieruchomości, gdzie zlokalizowane są zabytki wymagają stosownych uzgodnień z urzędem konserwatorskim. Ustalono również zasady postępowania w przypadku ochrony archeologicznej.

5.1.3. Plan Odnowy Miejscowości Sienno

Dokument został uchwalony uchwałą Rady Gminy Sienno Nr XLII/227/2010 z dnia 23 czerwca 2010 roku. W opracowaniu tym znalazła się charakterystyka miejscowości, historia oraz wymieniono najważniejsze zabytki. Przedstawiony została również analiza SWOT. W Siennie znajduje się izba pamięci ks. prof. W Sedlaka. Celem w sferze tożsamości miejscowości i jakości życia jest zwiększenie ilości imprez kulturalno-rozrywkowych kultywujących historię i tradycje ludowe.

5.2. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY SIENNO

5.2.1. CHARAKTERYSTYKA GMINY SIENNO

Gmina Sienno w powiecie lipskim usytuowana jest w południowo-wschodniej części województwa mazowieckiego i stanowi jego granice z województwem świętokrzyskim. Sąsiaduje z gminami: Ciepeliów, Rzecznów i Lipsko oraz 5 gminami woj. świętokrzyskiego: Bałtów, Bodzechów, Brody, Kunów, Tarłów. Obszar gminy wynosi 47,2 km². W skład gminy wchodzi 36 sołectw. Największymi miejscowościami są: Sienno, Jawor Solecki, Krzyżanówka, Stara Wieś, Osówka. Odległość do miejscowości powiatowej Lipska wynosi: ok 15 km, Radomia 50 km, Warszawy 160 km, Ostrowca Świętokrzyskiego 18 km. Przez teren gminy przebiega droga wojewódzka nr 747, która łączy się od wschodu z drogą krajową 79 w kierunkach Warszawa- Kraków przez Sandomierz, a od zachodu z drogą 9, w kierunkach Warszawa- Rzeszów. Gmina Sienno jest gminą wiejską, rolniczą. Użytki rolne stanowią ok. 76%. Lasy stanowią ponad 18% obszaru. Usytuowane są w części południowej i północnej gminy. W gminie nie występują tereny przyrodnicze objęte ochroną obszarową. Natomiast 6 obiektów uznano za pomniki przyrody ożywionej. Teren jest nizinny z wysoczyznami wydmyowymi w części południowej. Wysokości dochodzą do 224 m n.p.m w okolicach Adamowa. Najniżej położony jest obszar doliny rzeki Krępanki 165 m n.p.m. Gmina posiada ubogą sieć hydrograficzną, na którą składają się dwie rzeki: Krępanka- dopływ Wisły i Wolanka- dopływ Kamiennej. Brak jest zbiorników wodnych, za wyjątkiem stawów w: Krzyżanówce i Siennie. Gmina Sienno należy do Lokalnej Grupy Działania „Krzemienny Krąg. Na jej obszarze działa kilka stowarzyszeń lokalnych. Główne wydarzenia kulturalne to: „Dni Sienna” w maju i „Mazowieckie Spotkania Kapel Podwórkowych” im. J. Stępniańskiego w sierpniu. W liceum ogólnokształcącym w Siennie mieści się izba pamięci ks. prof. W. Sedlaka. Przez Sienno przebiega „Bursztynowy Szlak Greenways”- polsko- słowacko- węgierski projekt ekoturystyczny realizowany wzdłuż historycznego traktu idącego z Budapesztu nad Morze Bałtyckie. Sienno leży na „Szlaku Przygody- Kraina 4 Żywiołów”

Zdj.1. Sienno. Tablica informacyjna przy rynku.

5.2.2. RYS HISTORYCZNY GMINY SIENNO

Zarys historii administracyjnej Gminy Sienno

W okresie I Rzeczypospolitej gmina Sienno położona była na terenie ziemi sandomierskiej i w powiecie radomskim. Powiat ten utworzono w ziemi sandomierskiej w 2 połowie XIV w. w okresie reform administracyjnych Kazimierza III Wielkiego. Od 1471 r. (reforma administracyjna Kazimierza Jagiellończyka) teren gminy znajdował się w granicach administracyjnych województwa sandomierskiego, które istniało do roku 1772. Po III rozbiorze znalazł się w granicach Królestwa Galicji i Lodomerii jako ziemie Galicji Zachodniej monarchii habsburskiej. Po bitwie pod Raszynem, 19 kwietnia 1809 r., ziemie Galicji Zachodniej włączone zostały do Księstwa Warszawskiego, utworzonego przez Napoleona i do roku 1815 teren dzisiejszej gminy Sienno znajdował się w departamencie radomskim i powiecie soleckim Księstwa Warszawskiego. W okresie zaborów terytorium dzisiejszej gminy Sienno przynależał administracyjnie kolejno do Księstwa Warszawskiego następnie do ziem Królestwa Polskiego i jego województwa sandomierskiego, obwodu opatowskiego, powiatu soleckiego. Reformy administracyjne po 1837 w Cesarstwie Rosyjskim zmieniły przynależność gminy do guberni radomskiej i powiatu radomskiego. Po powstaniu styczniowym teren gminy znajdował się w nowoutworzonym powiecie iłżeckim w guberni radomskiej. W 1870 r. do gminy przyłączono miejscowość Sienno, która utraciła prawa miejskie. Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. obszar gminy Sienno wszedł w skład województwa kieleckiego w powiecie iłżeckim. W czasie II wojny światowej teren gminy należał do generalnej guberni w dystrykcie radomskim. Po 1945 r. ponownie należał administracyjnie do powiatu iłżeckiego w województwie kieleckim. W 1973 r., po reformie administracyjnej, powstała gmina Sienno w województwie radomskim. Gmina Sienno po roku 1999 weszła w skład województwa mazowieckiego w powiecie lipskim.

Zarys historii gminy Sienno

Teren gminy Sienno znajdował się we wczesnym średniowieczu w domenie księcia Henryka Sandomierskiego po podziale Polski na dzielnice przez Bolesława Krzywoustego w 1138 r. W XIII w. Sienno i okolice zostały splądrowane przez najazdy Mongołów. Największy rozwój Sienno przeżywało w XIV i XV stuleciu. W k. XIV w. stanowiło królewszczyznę, w której istniał prawdopodobnie kościół drewniany uposażony dziesięciną z Woli Sienieńskiej. Podatek ten wyznaczony został przez biskupa krakowskiego i poznańskiego Piotra z Radolina na prośbę królowej Jadwigi (1384-1399). Sienno zostało przez Władysława Jagiełłę (1385-1434) przekazane Dobiesławowi Oleśnickiemu herbu Dębno (zm.1440) kasztelanowi wojnickiemu, lubelskiemu i sandomierskiemu, staroście krakowskiemu wojewodzie

sandomierskiemu, uczestnikowi bitwy grunwaldzkiej. Dobiesław ufundował murowany kościół parafialny w 1431 a Zbigniew Oleśnicki konsekrował kościół i zatwierdził erekcję probostwa. Budowę murowanego kościoła ukończono po śmierci Dobiesława w 1483 r. Sienna w XV stuleciu stało się siedzibą rodową Oleśnickich, których znaczenie i pozycję w hierarchii społecznej podnosiło splendor tego miejsca. Sienna było miastem. Data lokacji nie jest znana. Podaje się datę 1389 i ok. poł. XV w. Zabudowa była drewniana. Prawdopodobnie był ratusz. Układ dróg był taki: droga południowa prowadziła do Opatowa, zachodnia przez Starą Wieś, Wolę Siennieńską i Grabowiec do Iłży, północno-wschodnia do Rzeczniowa, Jawora Soleckiego, Lipska i Solca n/Wisłą. Rynek i ulice nie były utwardzone. Na północ od Rynku usytuowany był kościół z zabudowaniami parafialnymi. Na wschód od rynku znajdowało się obwałowane założenie obronne, wzniesione przez Oleśnickich. Na południe od niego wykopano stawy. Miasto rozwijało się w kierunku zachodnim, dostosowując się do warunków hydrograficznych (rzeka Wolanka). Sienna było połączone zabudową i traktem ze Starą Wsią. Syn Dobiesława, Jan podkomorzy przemyski, starosta sandomierski wojewoda ruski brał udział w walkach Jagiełły z jego bratem Świdrygiełłą wielkim księciem litewskim (1430-1432). W 1441 r. otrzymał za udział w tych walkach, przywilej wydany w Budzie przez Władysława Warneńczyka (1434-1444) zamek w Olesku, dawny gród Rusi Halicko-Włodzimierskiej. Po śmierci Jana Sienna objęła wdowa, Barbara z Chotczy, której król Zygmunt I (1506-1548) nadał pewne opłaty dzierżawne z jej dóbr. W XVI stuleciu, nadal znajdowało się w posiadaniu spadkobierców Oleśnickich. Miasto rozwijało się jednak powoli mimo istnienia trzech cechów rzemieślniczych. Powodem były dwa wielkie pożary, które zniszczyły miasto: w 1518 i 1525 r. Dzierżawcami Woli Siennieńskiej w XVI stuleciu był Eustachiusz Krzyżanowski (od nazwiska wzięła się nazwa miejscowości Krzyżanówka) i Stanisław Okolski a Starej Wsi Kasper Grabski. Około połowy XVI w. kościół został zamieniony na zbór kalwiński. Powrócił do katolików dopiero w XVIII stuleciu. W 1628 r. Zygmunt III Waza (1587-1632) wydał przywilej ustanawiający w Siennie jarmarki na

św. Zygmunta i św. Małgorzatę. Okres potopu szwedzkiego był dla Sienna momentem przełomowym w dziejach. Po roku 1660 zniszczenia miasta były ogromne i odczuwalne przez następne stulecie. W k. XVII w. Sienna zmieniło właściciela w drodze mariaży rodowych i stało się własnością Lanckorońskich. W początkach XVIII w. Sienna było posiadłością Anny z Hadziewiczów Marchockiej, kasztelanowej żarnowieckiej. W 1776 r. jego dziedzic Jan Fajgiel, burgrabia krakowski, uzyskał od Stanisława Augusta Poniatowskiego (1764-1795) przywilej targowy umożliwiający handel w każdy pierwszy dzień miesiąca. Sprowadził on do Sienna następujące cechy rzemieślnicze: siodlarzy, rymarzy, lakierników. W początkach XIX w. Sienna było niewielkim miastem należącym do Jana Raduła Olechowskiego. Po jego śmierci zarządzała majątkiem Jadwiga Olechowska. W XIX w. ukształtował się ostatecznie układ urbanistyczno- przestrzenny oraz komunikacyjny Sienna, który przetrwał bez większych zmian do chwili obecnej. Ruch budowlany wyznaczał kierunek południowy wzdłuż dzisiejszej ul. Ostrowieckiej oraz północny, wzdłuż ul. Lipskiej i Czachowskiego. Powstał połowy cmentarz parafialny na pocz. XIX w. (przy ul. Cmentarnej), istniał Kirkut na południe od rynku. W 1810 r. było 131 domów i 651 mieszkańców. Zabudowa była drewniana. W mieście znajdowały się dwa zajazdy Tajchmana i Kopferberga. Udział procentowy mieszkańców pochodzenia żydowskiego był znaczny. W mieście funkcjonowały żydowskie: bożnicza, kahał i szkoła, łaźnia i szpital. Na terenie założenia obronnego we wschodniej części miasta powstało założenie dworskie. W 1815 r. właścicielem Sienna został Piotr Nowosielski. Po małżeństwie z Franciszką z Reklewskich część dóbr przejęli Reklewscy. Po 1862 r. dobra siennieńskie nabył Stanisław Sokołowski, od którego w 1864 r. odkupił Karol Nowosielski. Na mocy ukazu uwłaszczeniowego, na własność mieszczan przeszły działki miejskie. Następni właściciele majątku siennieńskiego: Towarzystwo Kredytowe Ziemskie, Ludwik Przyłęcki. Po 1920 r. resztówka folwarku należała do Towarzystwa Pożyczkowo- Oszczędnościowego w Siennie. W okresie powstania styczniowego w Siennie przebywał płk. Dionizy Czachowski. Istniał tutaj szpital powstańczy. W 2 poł. XIX w. istniały w Siennie: browar, 2 piece wapienne, garbarnia, krochmalnia, młyn. W 1816 r. powstała szkoła elementarna. Niewielki rozwój przemysłu spowodował zwiększenie się liczby mieszkańców. Rozwój Sienna ograniczyła utrata praw miejskich w 1869 r. W 1897 r. miejscowość liczyła 1528 osób i 151 domów. Podczas I wojny Światowej zabudowa osady spłonęła niemal zupełnie. Dużym zniszczeniom uległ kościół parafialny p.w. św. Zygmunta. W ciągu 20 lat odbudowano osadę oraz

odrestaurowano kościół. W 1921 r. było w Siennie 249 domów (znaczna część murowanych) i 1680 mieszkańców.

Jawor Solecki

Pierwsze wzmianki o tej miejscowości pochodzą z XV w. Początkowo był to wieś folwarczna Sieniawskich, a później Wąsowiczów. W XIX w. wielokrotnie wieś zmieniała właścicieli aż do 1868 r. Wtedy nabyli ją Pruszkowscy, w rękach których pozostała do 1945 r. Po wojnie na terenie majątku działały gospodarstwa państwowe aż do 1995 r. Tutaj 6 listopada 1863 r. poległ płk. Dionizy Czachowski.

Krzyżanówka (d. Wola Siennieńska)

Istniała w XV w., jako wieś dzierżawna powiązana z Siennem i jego właścicielami. W 1576 r. stanowiła własność Kaspra Siennickiego. W 1783 r. należała do Piotra Małachowskiego, wojewody krakowskiego. W latach 30-tych XX w. stała się własnością Michała Jasieńskiego.

5.2.3. CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY SIENNO

Gmina Sienna posiada krajobraz rolniczy, otwarty, zasadniczo równinny z niewielkimi wzniesieniami wydmowymi w okolicy Adamowa i spadkami w dolinie Krępanki, urozmaicony elementami krajobrazu naturalnego: doliny rzek, tereny leśne, kępy drzew, łąki. Siatka osadnicza składa się z licznych wsi, ukształtowanych historycznie w ciągu wieków, przeważnie reprezentujących typ ulicówki z niwowym układem gruntów ornych. Wyróżnia się przy tym Sienna z małomiasteczkowym układem urbanistycznym. W krajobrazie kulturowym przeważają zabytki sakralne, co jest typowe dla gmin wiejskich (kościół, cmentarze, kaplice, kapliczki i krzyże przydrożne, budynki parafialne). Najważniejszym i najstarszym zabytkiem w gminie jest kościół p.w. św. Zygmunta w Siennie, który posiada znaczenie ponadregionalne oraz stanowi dominantę w krajobrazie kulturowym.

Głównym ośrodkiem kulturowym jest Sienna -miejscowość gminna. Posiada prosty, czytelny układ urbanistyczny w formie wydłużonego trapezowego rynku z wychodzącymi uliczkami. Powstał w wyniku przekształcenia średniowiecznej osady targowej, zapewne na części gruntów Starej Wsi. Historyczna zabudowa skupia się przy rynku, ul. Iłżeckiej, Czachowskiego, Partyzantów, Lipskiej i Ostrowieckiej. Oprócz rynku w układzie wyodrębniona jest część wschodnia podworska, „poprzemysłowa” oraz relikty założenia obronnego. W części północnej rynku w głębi posesji znajduje się zespół kościoła parafialnego p.w. św. Zygmunta. Z dawnej zabudowy małomiasteczkowej Sienna pozostało jedynie kilka budynków, zwłaszcza w części zachodniej rynku i przy ul. Ostrowieckiej oraz Iłżeckiej. Są to budynki zlokalizowane częściowo w zabudowie pierzejowej (Rynek 22,23,24,25) lub wolnostojące (np. Iłżecka 5, Ostrowiecka 11). Odnaczają się typową architekturą małomiasteczkową. Są jedno lub dwukondygnacyjne, na rzucie prostokąta, ustawione kalenicowo do ulicy, o wysokich dachach. Głównym elementem architektonicznym są wydatne, profilowane gzymsy. Zespół kościelny złożony jest z kościoła parafialnego p.w. św. Zygmunta, dzwonnicy, ogrodzenia kościelnego z kaplicą i plebanii. Najcenniejszym zabytkiem Sienna i gminy jest gotycki kościół wzniesiony w XV w., który został wzbogacony architektonicznie i historycznie kolejnymi dobudowami (wieża w XVI w., kruchta w 1930 r.). Natomiast zniszczenia z okresu I wojny światowej i późniejsze prace nie wpłynęły negatywnie na wartości zabytkowe świątyni. Wewnątrz znajduje się bardzo cenny zabytek ruchomy - tablica fundacyjna z 1442 r., unikatowa w formie i treści. Dzwonnica z XVIII w i mur ogrodzenia wpisują się w charakter miejsca. Budynek plebanii charakterystyczny dla obiektów tego typu w okresie międzywojennym posiada wydatny gzyms wieńczący, zabudowany ganek wejściowy z trójkątnym, ogzysmowanym szczytem, flankowanym przez dwa niskie obeliski. Zespół uzupełnia cmentarz przykościelny użytkowany do XIX w. Stoї tutaj pomnik nagrobny rodziny Wrońskich z 1880 r.

Na północ od rynku usytuowany jest cmentarz rzymsko- katolicki z zachowaną dużą liczbą, cennych nagrobków, pochodzących z XIX w. i 1 poł. XX w. Jest jednym z lepiej zachowanych zespołów sepulkralnych w regionie. Niestety w szczątkowej formie przetrwał dawny drzewostan cmentarny. W kierunku wschodnim od rynku znajduje się teren podworski, gdzie znajdują się ruiny dworu. W sąsiedztwie zlokalizowany jest młyn murowany z 1 poł. XX., ostatni świadek rozwoju tzw. przemysłu

w Siennie na przełomie XIX i XX w. Dalej na wschód usytuowane jest założenie obronne posiadające znaczne walory archeologiczne i krajobrazowe. Na południe od Rynku w oddaleniu znajduje się teren Kirkutu, świadczącego o wielowyznaniowym, przedwojennym Siennie.

Poza Siennem wyróżnić można kilka innych ważnych elementów krajobrazu kulturowego Są to założenia dworsko- parkowe w Krzyżanówce (dawniejszej Woli Siennieńskiej) i Jaworze Soleckim, gdzie zachował się park zabytkowy.

W Jaworze Soleckim znajduje się park podworski o częściowo czytelnym układzie. Występuje duże zróżnicowanie gatunkowe drzew- ponad 30 gatunków. Najczęściej są to lipy, graby oraz nasadzenia świerkowe. Można też spotkać klony, olsze, brzozy, modrzew, kasztanowce, wiązy, buki. Poza zielenią parkową istnieją budynki folwarczne: spichlerz, stodoła i budynek administracyjny. Obiekt parkowy posiada dość wyraźny układ z poprzecznymi alejami, groblą i stawami. W Krzyżanówce oprócz pięknego parku powiązanego ze stawami jest też zachowany dwór z XIX w. o interesującej architekturze łączący rozwiązania klasycystyczne z architekturą willi włoskich (wieża – belweder).

Podobnie jak w całym regionie radomskim występuje wiele kaplic, kapliczek, figur i krzyży przydrożnych. Natomiast wyjątkowa jest skala tego zjawiska kulturowego i sakralnego. Do gminnej ewidencji zabytków zostało włączonych 34 obiektów. Poza tym nie zewidencjonowanych jest kolejnych kilkadziesiąt. Wśród najcenniejszych są XVIII wieczne; wspomniana figura św. Jana Nepomucena w Siennie, figura św. Jana Ewangelisty również w Siennie, umieszczona w kaplicy kubaturowej z XIX w., kapliczka słupowa z figurą Jezusa Frasobliwego w Krzyżanówce.

Ze względów historycznych bardzo ważnym zabytkiem jest pomnik upamiętniający śmierć płk Dionizego Czachowskiego- bohatera Powstania Styczniowego w 1863 r.

O wielokulturowości tego terenu świadczą oprócz kirkutu: cztery zewidencjonowane cmentarze ewangelickie, które stanowią bardzo cenny element krajobrazu kulturowego ze względu na lokalizację pośród pól, obecną formę przyrodniczą (kępy drzew) oraz zachowane nagrobki.

5.2.4. ZABYTKI NIERUCHOME

Zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości. Na terenie gminy Siemno znajdują się zabytki nieruchome będące:

1/ obiektami architektury sakralnej

- kościół parafialny p.w. św. Zygmunta w Siennie
- dzwonnica w Siennie
- kaplica przykościelna w Siennie
- brama kościelna
- kościół p.w. Matki Bożej Różańcowej w Osówce

2/ cmentarzami

- cmentarz rzymsko- katolicki w Siennie
- brama cmentarna z ogrodzeniem
- cmentarz żydowski w Siennie
- cmentarz ewangelicki w Gozdawie
- cmentarz ewangelicko- augsburski w Hieronimowie
- cmentarz ewangelicko- augsburski w Kadłubku
- cmentarz ewangelicko- augsburski w Nowej Wsi

3/ parkami

- park podworski w Jaworze Soleckim
- park dworski w Krzyżanówce
- 4/ budynkami mieszkalnymi*
- 2 drewniane domy w Gozdawie i dom drewniany w Siennie
- 9 domów murowanych w Siennie
- 5/ budynkami dworskimi i folwarcznymi*
- dwór w Krzyżanówce
- 2 obory w Jaworze Soleckim
- spichlerz w Jaworze Soleckim
- budynek administracyjny w Jaworze Soleckim
- 6/ obiektami techniki*
- budynek młyna w Siennie
- 7/ obiektami małej architektury*
- 34 obiekty (krzyże, figury, kapliczki przydrożne)
- 8/ miejscami upamiętniającymi ważne wydarzenia historyczne*
- pomnik – obelisk w Jaworze Soleckim

5.2.5. ZABYTKI RUCHOME

Sienna, Kościół parafialny p.w. ś w. Zygmunta, XV w.

Zabytki ruchome zostały wpisane do rejestru pod **nr rej. 30/B/82 z dnia 02.09.1982 r.** (5 obiektów). Najcenniejszym zabytkiem jest tablica fundacyjna z 1442 r. Jest to prostokątna płyta płaskorzeźbiona z piaskowca. W centrum ukazana została scena fundacji kościoła, w której uczestniczą: w centrum kompozycji znajduje się tronująca Matka Boska z Dzieciątkiem, po obu stronach klęczą fundatorzy Dobiesław Oleśnicki wręczający Matce Boskiej model kościoła i Katarzyna z Bożydarów Oleśnicka, ubrani w szaty późnogotyckie. U ich stóp tarcze herbowe. Za plecami małżonków stoją postacie Świętych: za Dobiesławem św. Zygmunt w koronie, za Katarzyną św. Katarzyna. Na obramieniu tablicy inskrypcja łacińska informująca o fakcie fundacji. Dawniej tablica była polichromowana. Poza tym zachowały się z historycznego wyposażenia: tablica okolicznościowa z XVII w. poświęcona św. Zygmuntovi; XVIII- wieczna monstrancja, bogato zdobiona ażurem akantowym w kształcie wolut oraz gałązkami winorośli; drewniany paschał z XVIII w.; rzeźba św. Jana z XVIII w. (pochodzi z dawnego ołtarza) znajduje się obecnie w kaplicy przydrożnej przy ul. Lipskiej w Siennie. Poza rejestrem zachowały się dwie okrągłe polichromowane rzeźby przedstawiające symbole ewangelistów, znajdujące się pierwotnie w zwornikach sklepienia. Z tego samego czasu są dwoje żelaznych, kutych ręcznie drzwi. Jedne prowadziły do zakrystii, drugie pochodzą z głównego wejścia. Ozdobione zostały herbem Dębno Dobiesława Oleśnickiego i herbem Korczak Katarzyny z Bożydarów.

Szczegółowy wykaz zabytków ruchomych oraz karty ewidencyjne znajdują się w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków Delegatura w Radomiu.

5.2.6. STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE

Obszar gminy Sienna pod względem fizycznogeograficznym zlokalizowany jest pomiędzy makroregionem Wyżyny Kieleckiej i Wzniesień Południowomazowieckich. Położony jest w obrębie dwóch mezoregionów fizjograficznych tj. Przedgórze Łężeckiego (część południowa gminy) oraz Równiny Radomskiej (część północna). Na obszarze gminy występują utwory dewonu, jury, kredy oraz czwartorzędu. Wśród gleb występujących na obszarze gminy dominują gleby bielcowe i pseudobielcowe. Na skraju północnych i południowych terenów gminy można wyróżnić gleby brunatne

wyługowane związane z kompleksami leśnymi. Natomiast w dolinach rzek zwłaszcza Krępianki i Wolanki występują gleby aluwialne zaliczone do typu – mad. Gleby murszowe i murszowo-torfowe występują w bezpośrednim sąsiedztwie cieków wodnych.

W systemie Archeologicznego Zdjęcia Polski teren gminy znajduje się na 5 obszarach, na których zostały przeprowadzone badania powierzchniowe w latach 1980-2009 r. Zakończenie badań obszaru 82-70 jesień 2014 r. (patrz tabela)

Numer obszaru AZP	Data badań	przeprowadzenia	Nazwisko osoby kierującej badaniami w systemie AZP
81-70	1980r.		M. Zalewski
81-71	1983r.		M. Fałatycka E. Skubicha
81-72	1997r.		G. Teske
82-70	w trakcie badań AZP		
82-71	2009 r.		Urszula Jedynak Kamil Kapturek

W obrębie gminy Sienno w ramach realizacji programu prospekcji terenowej Archeologiczne Zdjęcie Polski zewidencjonowano (po weryfikacji) łącznie 31 stanowisk archeologicznych (badania weryfikacyjne przeprowadzono na przełomie czerwca i lipca 2014 r.) Szczegółowa lokalizacja stanowisk archeologicznych dostępna jest w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków Delegatura Radom.

Na obszarze gminy Sienno nie występuje stanowisko archeologiczne posiadające wpis do rejestru zabytków. Wyróżnić natomiast możemy stanowisko posiadające własną formę krajobrazową .

Stanowisko o tzw. własnej formie krajobrazowej:

1. Sienno stan.1, nr obszaru AZP 81-71/1 (założenie obronne-dwór na kopcu-grodzisko)

Pierwsze, zewidencjonowane ślady osadnictwa na terenie gminy Sienno przypadają na okres paleolitu górno-schyłkowego i wiążą się z obozowiskiem ludności kultury magdaleńskiej (Odechów Nowy stan.4) . Okres kamienia gładzonego (neolit) reprezentuje osada kultury ceramiki sznurowej (Sienno stan.2). Kolejnym okresem chronologicznym, w którym odnotowujemy pozostałości osadnictwa pradziejowego z tego obszaru jest epoka brązu (Krzyżanówka stan.1, Sienno stan.2), a także bardzo interesujący pod względem nasycenia stanowiskami archeologicznymi okres wpływów rzymskich (Praga Dolna stan.1 , Krzyżanówka stan.1, Sienno stan.2 { faza B1- k.pomorska i B2 – k.przeworska}). Jednakże zdecydowanie największa koncentracja osadnicza na tym terenie wiąże się z okresem średniowiecznym. Szczególnie rejon miejscowości Praga Dolna stan. 2,3,4,5 i Odechów Nowy stan.3 , gdzie ramy chronologicznie wymienionych stanowisk przypadają na okres XIII – XV w. Także na terenie miejscowości Sienno możemy odnotować relikty dwóch osad wczesnośredniowiecznych (Sienno stan.2 i 3) , a także pozostałości późnośredniowiecznego założenia obronnego- grodziska- dworu na kopcu (Sienno stan.1).

Relikty wspomnianego założenia architektury obronno-mieszkalnej, stanowią jedno z najwartościowszych stanowisk archeologicznych w kontekście naukowo-badawczym oraz archeoturystycznym. Obiekt ten ma postać ziemnego, kolistego nasypu o średnicy podstawy ok.45 m i wysokości 3,5 m. Od strony płn.-zach., zachodniej i płd-zach. otacza go fosa szerokości ok. 5 m. Jak

wykazały badania archeologiczne prowadzone na początku lat 80-tych przez Pracownię Konserwacji Zabytków (PP PKZ) oddział w Łodzi, w środku ziemnego kopca znajduje się prostokątna piwnica, posiadająca otwór wejściowy oraz niewielkie okienka. Aktualnie pomieszczenie piwniczne charakteryzuje się sklepieniem beczkowym natomiast na podstawie badań można wnioskować, iż pierwotnie było to sklepienie kolebkowe sięgające aż do poziomu posadzki. Prace wykopaliskowe ujawniły, iż w obrębie nasypu ziemnego wzniesiono budowlę na rzucie prostokąta o wymiarach 20 x 25 m. Otaczał ją mur dookoły szer. od 1m – 2 m. Założenie to prawdopodobnie należy wiązać z tzw. murowanymi dworami na kopcu powstającymi od 2 poł. XIV w. jako siedziby możnowładczych rodów rycerskich. W przypadku omawianego obiektu założenie obronne należy wiązać prawdopodobnie z rodem Oleśnickich – Sienieńskich i można datować go na okres od przełomu XV/XVI w. – XVII w. Ważną kwestią w kontekście konserwatorskim jest rozważenie możliwości wpisu do rejestru zabytków wyżej wymienionego obiektu.

Do interesujących odkryć archeologicznych z terenu gminy, znanych głównie z literatury przedmiotu, o których należy wspomnieć przy omawianiu dziedzictwa archeologicznego gminy Siemno jest znalezisko związane ze starożytnym ośrodkiem hutniczym w miejscowości Jawor Solecki. W czasie badań wykopaliskowych prowadzonych w latach 50-tych przez Muzeum Archeologiczne w Krakowie odsłonięto pozostałości piecowiska hutniczego, na które składało się kilkanaście żużlowych wypełnisk dolnych części pieców tzw. kotlinek o układzie uporządkowanym w postaci trzech ciągów dwójek dymarskich. Stanowisko to reprezentuje prawdopodobnie peryferyjny ośrodek należący do rozległego kompleksu dymarsko-hutniczego skoncentrowanego w rejonie Gór Świętokrzyskich.

Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania zabytki archeologiczne będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Natomiast zgodnie z zapisami art. 7 tejże ustawy formami ochrony zabytków są: wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego, ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. W dniu 5 czerwca 2010 roku weszła w życie ustawa z dnia 18 marca 2010r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw. Przede wszystkim rozszerzyła ona, wymieniony wyżej katalog form ochrony zabytków. Ponadto, do art. 19 tejże ustawy dodany został ust. 1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach, o których wyżej mowa. Są to zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków i ich otoczenie oraz inne zabytki nieruchome znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków. Prowadzi to do zmiany charakteru prawnego gminnej ewidencji zabytków, traktowanej dotychczas wyłącznie jako materiał informacyjno-dokumentacyjny. Podstawa prawna obligująca do uwzględniania stanowisk archeologicznych w gminnej ewidencji zabytków zawarta jest w zapisach ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku. W art. 3 pkt. 4 ustawa definiuje zabytek archeologiczny jako: zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem. Natomiast Art. 22 pkt. 5 tejże ustawy głosi iż: W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: zabytki nieruchome wpisane do rejestru, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wszystkie stanowiska archeologiczne dzięki realizacji programu Archeologicznego Zdjęcia Polski znajdują się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Zdj.2. Sienno. Widok na relikty założenia obronnego od strony płd.-wsch

5.2.7. ZABYTKI MUZEALNE

Na terenie gminy Sienno nie funkcjonuje placówka o charakterze muzealnym. W Zespole Szkół Ogólnokształcących i Policealnych w Siennie istnieje regionalna izba biograficzna poświęcona pamięci księdza prof. Władysława Sedlaka. Na wystawie można zobaczyć pamiątki i eksponaty związane z dorobkiem naukowym księdza, a także życiem osobistym. W tym liczne dzieła księdza, rzeczy osobiste, przybory badawcze, a także prace naukowe.

W Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu znajduje się obiekt architektoniczno-etnograficzny pochodzący z terenu gminy znany jako chałupa z Trzemchy Dolnej pochodząca z 1915 r. Zabytek ten przedstawia bardzo ciekawy przykład wiejskiej architektury mieszkalnej pocz. XX w.

Zabytki archeologiczne z obszaru gminy, pozyskane w czasie stacjonarnych badań wykopaliskowych, sondażowo - weryfikacyjnych, prospekcji powierzchniowej lub przypadkowych odkryć znajdują się w zbiorach działu archeologii Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu.

Zdj.3.Sienno. Popiersie prof. Władysława Sedlaka w Zespole Szkół Ogólnokształcących i Policealnych

5.2.8. DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

Termin dziedzictwa niematerialnego według definicji przyjętej przez organizację UNESCO w Konwencji z 2003r. (organizacji, której podstawowym celem jest wspieranie współpracy międzynarodowej w dziedzinie kultury, sztuki i nauki) określa spuściznę tą jako różnego rodzaju:

- tradycje i przekazy ustne przenoszące wiedzę i tworzące pamięć zbiorową.
- zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne potwierdzające tożsamość społeczną i kulturową osób , które je kultywują
- umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym (rzemiosło i rękodzielnictwo)
- wiedzę i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata

Niematerialne dziedzictwo kulturowe na terenie gminy Sienno charakteryzuje się w dużym stopniu podtrzymywaniem tradycji o zabarwieniu muzyczno- ludowym. W czasie Dni Kultury Sienna ma miejsce prezentacja regionalnych kapel weselnych, które prezentują dawne przyśpiewki ludowe związane z weselnymi obyczajami, a także obrzędami.

5.2.9. NAJWAŻNIEJSZE MIEJSCA PAMIĘCI NARODOWEJ

Wykaz cmentarzy, kwater, mogił wojennych usytuowanych na terenie Gminy Sienno

Lp	Miejscowość	Rodzaj obiektu	Miejsce obiektu	Powierzchnia w ha	Temat upamiętnienia	Data powstania obiektu autor, fundator
1	Sienno	Kwaterna 	Sienno cm. kat.	0,09	z okresu I wojny światowej	Uporządkowany w 1995r.
2	Sienno	Mogiła 	Sienno cm. kat	0,06	z okresu II wojny światowej	Nowa płyta wykonana w 2002r.

Ewidencja miejsc pamięci narodowej w Gminie Sienno

Lp	Miejscowość	Rodzaj obiektu	Miejsce obiektu	Temat upamiętnienia	Data powstania obiektu autor, fundator
1	Jawor Solec	pomnik – płyta 	Plac przed budynkiem OSP	Tu zginął w bitwie z Rosjanami Dyonizy Czachowski Pułkownik Wojsk Polskich 6.XI.1863r.	1932r. Ks. Jan Wiśniewski Kanonik Sandomierski Proboszcz Borkowicki
2	Jawor Solec	Pomnik 	Przy drodze wojewódzkiej 747 Iłża - Lipsko	W tym miejscu poległ dn. 6.XI.1963r. Pułkownik Dyonizy Czachowski Bohaterski Wódz Wojsk Powstańczych	1932r. Kanonik Sandomierski Proboszcz Borkowicki
3	Sienno	Pomnik 	Plac przy kościele parafialnym	Pamięć żołnierzy Armii Krajowej oraz wolności poległych i zamordowanych w latach 1939-1956	1994r. Towarzysze broni
4	Sienno	Pomnik 	ul. Rynek (park zieleni)	Poległym w walkach z hitlerowskim okupantem i pomordowanym w latach 1939-1945	1981r. Społeczeństwo Gminy Sienno

5	Dębowe Pole	Pomnik	Na skraju lasu miejscowości Dębowe Pole	W 45 rocznicę bitwy pod Dębowym Polem w hołdzie poległym żołnierzom Armii Krajowej walczącym o wolność i niepodległą Polskę oraz pomordowanych w latach 1939 -1945	1989r. Towarzysze broni – Żołnierze Armii Krajowej Mieszkańcy wsi Dębowe Pole i Margrabszczyzny
					
6	Sienno ul. Szkolna 6	tablica	Zespół Szkół Ogólnokształcących i Pomaturalnych	W hołdzie nauczycielom ziemi Siennieńskiej, poległym, pomordowanym w latach 1939-1945 Teofil Banach, Stanisław Kwapiński, Janina Jarkiewicz, Stanisław Szczerbiński, Maria Kubala, Edward Kubala, Sylwester Wątrobiński ZBOWID-ZNP i Społeczeństwo Sienna w 70-Rocznice Odzyskania Niepodległości	13.XI.1988r. ZBOWID -ZNP Społeczeństwo Sienna
7	Sienno ul. Szkolna 6	tablica	Zespół Szkół Ogólnokształcących i Pomaturalnych	Teofil Banach Były Kierownik tej szkoły. W czasie okupacji organizował ruch podziemny Bataliony Chłopskie i tajne nauczanie. Zginął w Oświęcimiu w 1941r. Pamięta o tym młodzież grono nauczycielskie oraz Społeczeństwo Sienna i okolic	17.05.1964r. ZBOWIT -ZNP Społeczeństwo Sienna
8	Janów	pomnik – płyta	Miejscowość Janów	Miejsce uświęcone męczeńską krwią zamordowanych przez okupanta Hitlerowskiego w latach 1939 -1945. Cześć ich pamięci. Społeczeństwo Powiatu Lipskiego w XX-LECIE prł	1965r. Społeczeństwo Powiatu Lipskiego
					
9	Sienno ul. Cmentarna	płyta nagrobkowa	Cmentarz rzymsko-katolicki	Nieznany żołnierzom poległym w obronie naszej Bóg Honor Ojczyzna Nieznanemu Żołnierzowi	st. 1986r Społeczeństwo Sienna nowy 2002r Społeczeństwo Gminy Sienna
					
10	Sienno ul. Cmentarna	płyta – kamień	Cmentarz rzymsko katolicki	Groby żołnierzy poległych w czasie I wojny światowej w 1915r.	1995r.

					
--	--	---	--	--	--

Sporządziła: Katarzyna Sewruk

5.2.10. ZABYTKI W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Patrz. Załącznik nr 1

Gminna Ewidencja Zabytków nie jest dokumentem zamkniętym. Mogą po akceptacji urzędu konserwatorskiego być włączane nowe obiekty uznane za cenne dla historii i kultury gminy.

5.3. ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY

MIEJSCOWOŚĆ	ZABYTEK	WPIS DO REJESTRU
Gozdawa	cmentarz ewangelicki, 1 poł. XIX w.	480/A z 5.11.1991 r.
Hieronimów	cmentarz ewangelicko- augsburski, 2 poł. XIX	481/A z 5.11.1991 r.
Kadłubek	cmentarz ewangelicko-augsburski, 2 poł. XIX	482/A z 5.11.1991 r.
Nowa Wieś	cmentarz ewangelicko-augsburski, 2 poł. XIX w.	483/A z 5.11.1991 r.
Sienno	kościół parafialny p.w. św. Zygmunta, XV w., XVI w., 1930 r.	323/A z 16.06.1967 147/A z 15.03.1982 r.
Sienno	Dzwonnica, XVIII w.	323/A z 16.06.1967 r. 147/A z 15.03.1982 r.
Sienno	cmentarz rzymsko-katolicki, 1 poł. XIX w.	485/A z 5.11.1991 r.
Sienno	cmentarz żydowski, 1795-1942	484/A z 5.11.1991 r.
Krzyżanówka (dawniej Wola Siennieńska)	Dwór, 1 poł. XIX w.	518 z 4.12.1957 r. oraz 54/A z 7.05.1980 r.
Krzyżanówka	Park, 1 poł. XIX w.	518

(dawniej Wola Siennieńska)		z 4.12.1957 r. oraz 54/A z 7.05.1980 r.
----------------------------	--	---

Sienno, Kościół parafialny p.w. św. Zygmunta, XV w., XVI w., 1930 r.

Pierwotnie kościół był drewniany, wzniesiony w 1390 r. Patronem kościoła był św. Zygmunt Król Burgundii. Obecną murowaną świątynię ufundował Dobiesław Oleśnicki, wojewoda sandomierski w 1431 r. (konsekrowana przez kardynała Zbigniewa Oleśnickiego biskupa krakowskiego w 1442 r.) W XVI w. przemieniono ją na zbór kalwiński. W tym okresie wzniesiono wieżę mieszkalno- obronną. Wielokrotnie budynek był restaurowany i remontowany., m.in. w XVIII w. kiedy to staraniem proboszcza Szembeka kościół został odrestaurowany i zwrócony katolikom. Prawdopodobnie też wzniesiono sygnaturkę. Podczas I wojny Światowej został poważnie uszkodzony- zawaliło się m.in. sklepienie nawy głównej. Odbudowano go w 1930 r. pod kierownictwem Oskara Sosnowskiego. Wówczas dobudowano kruchtę od północy. Po ostatniej wojnie przeprowadzono prace nad wystrojem wnętrza kościoła. W latach 2004 - 2005 kościół został odnowiony dzięki staraniom księdza Ryszarda Batorskiego.

Kościół w stylu gotyckim, orientowany, murowany z cegły i otynkowany; nawa czteroprzęsłowa z węższym i niższym, wielobocznie zamkniętym prezbiterium. Do prezbiterium przylega prostokątna zakrystia ze skarbczykiem na piętrze. Przy zakrystii i prezbiterium od płu.- wsch. trzykondygnacyjna, pięcioboczna wieża kamienna z 2 poł. XVI w. Od pld. między szkarpami kaplica. Od płu. nowsza kruchta. Sklepienia krzyżowo- żebrowe, w prezbiterium częściowo pierwotne, w nawie rekonstruowane. Otwór tęczyowy ostrołukowy. Zakrystia i skarbczyk sklepienie kolebkowo, połączone schodami jednobiegowymi. W przyziemiu wieży sklepienie krzyżowe. Elewacje oszkarpowane. Fryzy podgzymsowe z cegieł układanych na kant. Okna ostrołukowe, rozglifione od strony południowej (od strony Rynku). W ściennie skarbczyka otwór strzelniczy (kluczowy). Układ otworów okiennych wskazuje również na funkcje obronne kościoła Szczyt zachodni rekonstruowany w 1930 r. z blendami ostrołukowymi. Na wyższych kondygnacjach wieży okna renesansowe z profilowanymi obramieniami. Dachu dwuspadowe, kryte dachówką.

Dzwonnica przy kościele parafialnym p.w. św. Zygmunta, 2 poł. XVIII w.

Wzniesiona w 2 poł. XVIII w., murowana z cegły, tynkowana. Czworoboczna i dwukondygnacyjna. Ściany ujęte w narożach pilastrami. Otwory zamknięte półkoliście. W przyziemiu otwór bramny z resztkami sklepienia krzyżowo- żebrowego. Nakryta dachem wg projektu Oskara Sosnowskiego w 1930 r.

Gozdawa, cmentarz ewangelicki, 1 poł. XIX w.

Cmentarz został założony w 1 poł. XIX w. przez kolonistów niemieckich. Usytuowany jest na przeciwko cmentarza rzymsko- katolickiego w kierunku południowym. Istnieje w różnym stanie zachowania ok. 10 nagrobków kamiennych. Najstarszy, zachowany obiekt datowany jest na 1908 r. Teren jest zadrzewiony samosiejami, wyrosniętymi po ostatniej wojnie.

Hieronimów, cmentarz ewangelicko- augsburski, 2 poł. XIX w.

Cmentarz został założony w 2 poł. XIX w. przez kolonistów niemieckich. Usytuowany jest wśród pól, przy drodze lokalnej, na północ od zabudowań Hieronimowa. Istnieje w różnym stanie zachowania kilka fragmentów nagrobków kamiennych i płyt nagrobnych. Teren jest zadrzewiony samosiejami, wyrosniętymi po ostatniej wojnie.

Kadlubek, cmentarz ewangelicko- augsburski, 2 poł. XIX w.

Cmentarz został założony w 2 poł. XIX w. przez kolonistów niemieckich. Usytuowany jest poza zabudowaniami wsi, w polu. Istnieje kilka większych lub mniejszych fragmentów nagrobków kamiennych. Najstarszy, zachowany nagrobek datowany jest na 1890 r. Teren jest zadrzewiony samosiejami, wyrosniętymi po ostatniej wojnie.

Krzyżanówka (dawniej Wola Siennieńska), dwór, 1 po I. XIX w.

Dwór został wzniesiony w 1 poł. XIX w. w stylu klasycystycznym. Był parterowy, nakryty dachem naczółkowym z centralnym portykiem doryckim, zwieńczonym trójkątnym tympanonem. Został rozbudowany w 2 poł. XIX w. o dwukondygnacyjne skrzydło północne i wieżę nawiązującą do typu willi włoskich z wieżą belwederem posiadającą tralkowy balkon od wschodu. Niewykluczone, że w tym czasie powstały od zachodu narożne alkierze z trójkątnymi frontonami. Elewacje artykułowane są jedynie narożnymi lizenami. Wnętrze dwutraktowe z symetrycznym układem trójosiowym od południa i asymetrycznym od północy.

Krzyżanówka (dawniej Wola Siennieńska), park, 1 po I. XIX w.

Park założono w XIX w. w typie krajobrazowym. Dominantą założenia jest budynek dworu. Charakteryzuje się bezpośrednim powiązaniem z istniejącymi warunkami przyrodniczymi. Układ parku jest czytelny. Drzewostan jest różnorodny. Składa się głównie z: dębów, jesionów, olch, lip, brzoź i klonów. Od wschodu duży staw nadaje założeniu swoisty, korzystny mikroklimat.

Nowa Wieś, cmentarz ewangelicko- augsburski, XIX/XX w.

Cmentarz został założony na przełomie XIX i XX w. przez kolonistów niemieckich. Usytuowany jest wśród pól, na północ od zabudowań wsi. Zachowały się fragmenty 3 nagrobków. Jeden posiada czytelne częściowo inskrypcje z datą 1940 r. Teren jest zadrzewiony samosiejami, wyrosniętymi po ostatniej wojnie.

Sienna, cmentarz rzymsko- katolicki, 1 po I. XIX w.

Cmentarz grzebalny tzw. połowy został założony w 1 ćw. XIX w. na północ od zabudowy Sienna, przy drodze do Janowa- Jawora Soleckiego. Jego powstanie wiąże się z brakiem miejsca na cmentarzu przykościelnym kościoła p.w. św. Zygmunta. Pierwotnie ogrodzony był parkanem. W 1877 r. został powiększony o morgę ziemi. Staraniem ks. Jana Strachowskiego cmentarz ogrodzono murem, przykrytym płytami z piaskowca. Obecny cmentarz ma powierzchnię ok 2,5 ha. Istnieją 2 bramy. Aleje cmentarne posiadają własne nazwy. Najstarsze nagrobki znajdują się w części południowej nekropolii. Układ cmentarza regularny, złożony z małego prostokąta południowego i dużo większego od północy. Siatka komunikacyjna jest czytelna. Na cmentarzu istnieje ponad 100 zabytkowych nagrobków, wiele odznaczających się wysokimi wartościami artystycznymi. Prezentują bogaty wachlarz typów: płyty nagrobne, figury, krzyże na cokołach, grobowce, stele; i stylów: klasycystyczne, neogotyckie, eklektyczne, modernistyczne, romantyczne. Najstarszy nagrobek datowany jest na 1822 r. Fragmentarycznie zachował się stary drzewostan.

Sienna, kirkut, 2 po I. XVIII w.

Cmentarz gminy żydowskiej w Siennie znajduje się na terenie pobliskiej Starej Wsi, przy ul. Partyzantów. Uległ zniszczeniu podczas drugiej wojny światowej. Po 1945 r. wiele pozostałych nagrobków zostało wykorzystanych do celów budowlanych. Do dziś na cmentarzu zachowało się jedynie kilka fragmentów macew piaskowcowych. Na jednej z nich widoczna jest data zgonu: ijar 5650 r. (kwiecień-maj 1890 r.). W 1982 r. z inicjatywy potomków Żydów z Sienna na skraju cmentarza wzniesiono z cegieł symboliczną bramę. Na murze umieszczona została tablica z napisem w językach hebrajskim i polskim: "Wieczna pamięć ofiarom, Żydom z miasteczka Sienna, którzy zginęli z rąk faszystów w latach drugiej wojny światowej". Teren nekropolii porastają samosieje.

Zgodnie z art. 36 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003 r. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

- 1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru; 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku; 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru; 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru; 5) prowadzenie badań archeologicznych; 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru; 7) trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje; 8)

dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru; 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku; 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; 11) podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru; 12) poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Do wpisania do rejestru zabytków kwalifikują się :

- park podworski w Jaworze Soleckim
- kościół p.w. Matki Bożej Różańcowej w Osówce
- pomnik upamiętniający Dionizego Czachowskiego w Jaworze Soleckim
- figura św. Jana Nepomucena w Siennie
- kapliczka słupowa z figurą Jezusa Frasobliwego w Krzyżanówce

Zabytek nieruchomy (art. 9 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) wpisuje się do rejestru zabytków na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego, lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy.

Zabytek ruchomy (kapliczki, krzyże i figury przydrożne) wpisuje się do rejestru zabytków (art. 10 ust. 1 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

5.4. STAN ZACHOWANIA I ZAGOSPODAROWANIA ZABYTEKÓW ORAZ RODZAJE ZAGROŻEŃ:

Zabytki znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków można podzielić na kilka grup ze względu na ich stan zachowania i zagospodarowania.

W najgorszej sytuacji znajdują się cmentarze ewangelickie w Gozdawie, Hieronimowie, Kadłubku i Nowej Wsi. Są nieoznakowane w terenie, nieuporządkowane, widoczne jako kępy drzew- samosiejów. Nagrobki zachowały się we fragmentach i ulegają pogłębiającej się destrukcji. Występuje realna groźba utraty tych cennych zabytków, związanych z historyczną wielokulturowością terenu gminy. W złym stanie technicznym znajduje się zabytek techniki: młyn murowany w Siennie, nieużytkowany. Posiada znaczne ubytki w pokryciu dachowym i obróbce blacharskiej pęknięcia murów ścian, powierzchniowe odspojenia tynku. Poza tym teren wokół niego nie jest uporządkowany.

Do drugiej grupy przynależą obiekty użytkowane, które wymagają bieżących napraw, remontów, działań pielęgnacyjnych (zieleń). Zabudowa pofolwarczna w Jaworze Soleckim są użytkowane w ramach gospodarstwa. Jednakże istnieje potrzeba wymiany pokrycia dachowego (obecnie jest eternit), naprawa tynków i inne ewentualne naprawy. W przypadku parku w Jaworze Soleckim należało by poprzez prace rewaloryzacyjne (cięcia pielęgnacyjne, usunięcie samosiejek, uczytelnienie zakomponowanych alei) doprowadzić do zwiększenia wartości estetycznych i artystycznych zabytkowego założenia. W lepszej sytuacji znajduje się park w Krzyżanówce, który poddawany jest, choć nieregularnie i nie na dużą skalę pracom porządkowym. XIX- wieczny cmentarz parafialny w Siennie jest zasadniczo uporządkowany. Natomiast historyczne nagrobki wymagają interwencji konserwatorskiej, ewentualnie prac zabezpieczających. Istotne jest też tak użytkowanie nekropolii, by nie zacierały się dawny układ najstarszej części: ciągi komunikacyjne, kierunek umieszczanych nagrobków. Zagrożeniem jest również przenoszenie zabytkowych nagrobków lub ich likwidacja (np. płyt nagrobnych) pod nowy grób. Kościół polsko- katolicki w Osówce jest użytkowany w niedziele i święta, wtedy odprawiane są msze. Mimo dostatecznego stanu zachowania, w przyszłości bez podjęcia konkretnych działań rewitalizacyjnych świątyni tej może zagrażać nawet zniszczenie.

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne w przeważającej liczbie znajdują się w dobrym lub dostatecznym stanie zachowania, dzięki opiece społecznościom lokalnym. Jedynie kilka obiektów wymaga pilnej interwencji remontowo- konserwatorskiej. Wśród nich jest kapliczka kolumnowa z latarnią w Krzyżanówce,

W dobrym stanie jest zespół kościoła p.w. św. Zygmunta w Siennie (kościół, mur, dzwonnica, plebania), choć i tutaj nie brakuje potrzeb remontowych) pęknięcia na murze kaplicy przykościelnej) i porządkowych (teren wokół plebanii).

W Siennie zabudowa małomiasteczkowa przetrwała w szczątkowej formie: pojedyncze domy przy ul. Ostrowieckiej, Ilżeckiej i przy Rynku i fragment zabudowy pierzowej w północno- zachodniej części rynku. Wiele dawnych budynków zostało zmodernizowanych w taki sposób, że utraciły wartości zabytkowe. Inne zostały rozebrane i w ich miejsce wybudowano nowe budynki.

W gminnej ewidencji zabytków znalazły się dwa przykłady architektury wiejskiej, nieprzeobrażonej. Charakteryzują się głównie zdobionymi gankami i narożnikami (domy w Gozdawie).

Dawna zabudowa wiejska znika z krajobrazu. Pozostałe obiekty (nieprzekształcone), stają się skromnym świadectwem ciągłości historycznej gminy i jej rolniczego charakteru. Sytuacja taka jest związana ze zmianami cywilizacyjnymi, co powoduje przeobrażenia zabudowy, jej kompleksową modernizację, rozbiórkę starych budynków czy po prostu brak remontów. Brakuje usankcjonowanych prawnie, zasad budownictwa wiejskiego odnośnie wykorzystywanego materiału, konstrukcji, projektów. Gminy nie posiadają miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a jeżeli są one opracowywane nie wprowadza się takich zasad.

Budynki posiadające dawniej pewne wartości zabytkowe, ze względu na ich stan techniczny, grożący bezpośrednim zniszczeniem lub wskazujący na zupełnie zużycie substancji oryginalnej, nie zostały ujęte w gminnej ewidencji zabytków. Inną przyczyną nie włączenia obiektów była ich przebudowa lub modernizacja pozbawiająca je cech zabytkowych. Nie liczone się w takich przypadkach z pierwotną formą, bryłą, detalem architektonicznym. Prace takie dotyczyły przebudowy, przebudowy, docieplenia styropianem, zmiany otworów okiennych i drzwiowych, obłożenie sidingiem itp. W ewidencji znalazły się obiekty w dostatecznym lub dobrym stanie zachowania nieprzekształcone, użytkowane, zachowujące cechy zabytkowe: formę, bryłę, elementy dekoracji.

Miejsca pamięci narodowej są na bieżąco porządkowane i odnawiane.

Największe zagrożenia występujące w odniesieniu do zasobów zabytkowych gminy to przede wszystkim: brak użytkowania danego obiektu, co wiąże się z postępującą degradacją substancji zabytkowej, brak bieżących remontów, brak zainteresowania poszczególnymi zabytkami z różnych względów: funkcjonalnych (młyn w Siennie), religijnych (cmentarze ewangelickie), ustalanych priorytetów czy niedostatecznego wsparcia społecznego- działalność organizacji społecznych).

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy oraz krajobrazu kulturowego gminy została wykonana w oparciu o wizje lokalne w terenie, przegląd dostępnej literatury oraz dokumentów gminnych, dokumentacji konserwatorskiej znajdującej się w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków Delegatura w Radomiu i informacji uzyskanych w gminie.

Atuty:

- występowanie cennych obiektów zabytkowych i historycznych (kościół p.w. św. Zygmunta w Siennie z XV w., pomnik upamiętniający Dionizego Czachowskiego, cmentarze ewangelicko- augsburskie w Hieronimowie, Kadłubku i Nowej Wsi i ewangelicki w Gozdawie, bardzo duża liczba kapliczek, figur i krzyży przydrożnych, XVIII- 1 poł. XX w.),
- dobry stan zachowania najstarszego zabytku w gminie- kościoła parafialnego p.w. św. Zygmunta w Siennie,

- istnienie tradycji lokalnych (muzyka, folklor),
- opieka społeczności lokalnych nad krzyżami i kapliczkami przydrożnymi,
- działalność Lokalnej grupy Działania „Krzemienny Krąg” i innych stowarzyszeń lokalnych,
- występowanie miejsc pamięci narodowej,
- bliskość znaczących ośrodków kulturowych Iłży, Bałtowa, Czarnolasu
- drogi krajowe nr 9 Warszawa-Rzeszów i 79 Warszawa- Sandomierz- Kraków
- możliwość ubiegania się o środki zewnętrzne na projekty związane z kulturą,
- przez teren gminy przebiega tzw. „Szlak Przygody- cztery żywioły”.

Słabe strony:

- niewystarczające działania związane z promocją gminy,
- zabytki znajdujące się w złym stanie zachowania: (cmentarze ewangelickie, młyn w Siennie, grodzisko w Siennie),
- zanikanie dawnej zabudowy małomiasteczkowej Sienna oraz zabudowy wiejskiej,
- brak oznakowanych szlaków pieszych, rowerowych przebiegających przez teren gminy,
- brak systemu informacji gminnej (oznakowanie zabytków, szlaków turystycznych),
- brak opracowanej monografii gminy,
- brak infrastruktury turystycznej,
- brak cennych obszarów przyrodniczych.

Szanse:

- podejmowanie działań administracyjnych na rzecz poprawy stanu zachowania zabytków, będących w złym stanie zachowania,
- stworzenie gminnego narzędzia finansowania prac przy zabytkach,
- zwiększenie ruchu turystycznego związanego z zabytkami, zlokalizowanymi na terenie gminy (włączenie ich w sieć szlaków turystycznych w regionie),
- poprawa infrastruktury turystycznej,
- oznakowanie zabytków, miejsc pamięci narodowej, wykonanie drogowskazów kierujących do zabytków,
- opracowanie planów odnowy poszczególnych miejscowości,
- aktywniejsza działalność instytucji kultury, szkół i organizacji społecznych na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego gminy;
- przygotowywanie projektów związanych z dotowaniem prac lub działań związanych z zabytkami.

Zagrożenia:

- duża konkurencja ościennych gmin w zakresie turystyki kulturowej- małe zainteresowanie turystów gminą Sienna,
- postępująca degradacja części zabytków (cmentarze ewangelickie),
- niewystarczające środki na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- brak zainteresowania społecznego niektórymi zabytkami: (cmentarze ewangelickie, młyn w Siennie, grodzisko w Siennie)
- występowanie zagrożeń zewnętrznych: pożary, powódzie.

7. PRIORYTET POLITYKI GMINNEJ W RAMACH PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI ORAZ NIEZBĘDNE DZIAŁANIA W ZAKRESIE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY SIENNO

W wyniku dokonanej kompleksowej analizy stanu dziedzictwa kulturowego w gminie Sienno został sformułowany priorytet „Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sienno na lata 2015- 2018.

„Ochrona dziedzictwa kulturowego gminy Sienno i wyeksponowanie walorów krajobrazu kulturowego w celu zwiększenia potencjału kulturalnego, społecznego i turystycznego gminy”

Celem przedmiotowego programu jest stworzenie systemowej ochrony dziedzictwa kulturowego na najbliższe lata, a temu mają służyć określone kierunki działań w ramach ustalonego priorytetu.

Główne działania w ramach kierunków:

1/ Prowadzenie Gminnej Ewidencji Zabytków:

- dokonywanie przeglądów obiektów z gminnej ewidencji zabytków z udziałem pracowników urzędu konserwatorskiego.
- monitorowanie stanu zachowania obiektów, ujętych w gminnej ewidencji zabytków (szczególnie budynku młyna w Siennie , cmentarzy ewangelickich, grodzisko w Siennie, park podworski w Jaworze Soleckim).
- uzupełnianie GEZ o inne obiekty zabytkowe, które zostaną uznane za wartościowe np. kapliczki, krzyże przydrożne, obiekty architektury itp.
- wyłączanie z GEZ w przypadku np. zniszczenia zabytku, utraty wartości zabytkowych i wydawanie stosownych uchwał w tych sprawach.
- udostępnienie wykazu Gminnej Ewidencji Zabytków mieszkańcom gminy oraz tekstu Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.
- wyznaczenie osoby zajmującej się sprawami ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (znajomość przepisów prawa, współpraca z pracownikami urzędu konserwatorskiego, wiedza na temat zasobów zabytkowych gminy, itp.)

2/ Inwentaryzacja i ewidencja obiektów zabytkowych:

- wsparcie finansowe dotyczące inwentaryzacji obiektów małej architektury kapliczek figur i krzyży przydrożnych oraz nagrobków)- we współpracy z urzędem konserwatorskim i lokalnymi stowarzyszeniami.
- wydanie katalogu lub albumu zabytkowych obiektów małej architektury.
- informowanie właścicieli zabytków o możliwości zewidencjonowania zabytków (wykonania kart ewidencyjnych zabytków ruchomych i nieruchomych) ze środków finansowych Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

3/ Zachowanie zabytków w jak najlepszym stanie:

- zainicjowanie działań administracyjnych zmierzających do uporządkowania i wyeksponowania cmentarzy ewangelickich.
- współpraca przy opracowywaniu projektów odnośnie dofinansowania prac konserwatorskich i remontowych przy zabytkach, które są w złym stanie technicznym w ramach Lokalnej Grupy Działania.
- Stworzenie programu renowacji kapliczek, figur i krzyży przydrożnych oraz nagrobków- we współpracy ze stowarzyszeniami lokalnymi, urzędem konserwatorskim i mieszkańcami.
- przygotowanie gminnego mechanizmu finansowego mającego na celu dofinansowanie prac przy zabytkach gminnych.

- bieżąca opieka nad miejscami pamięci narodowej.
- uporządkowanie w porozumieniu z właścicielem i urzędem konserwatorskim, archeologicznych pozostałości grodziska- założenia obronnego w Siennie. Uczytelnienie, wyeksponowanie i udostępnienie jego relikwów do celów archeoturystycznych (turystyka edukacyjno- rekreacyjna).

4/ Włączenie zapisów gminnego programu opieki nad zabytkami w politykę przestrzenną gminy (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, studium zagospodarowania przestrzennego).

- wytyczenie osi widokowych w Siennie (kościół parafialny jako dominanta).

5/ Oznakowanie obiektów zabytkowych i określenie zasad ich udostępniania:

- oznakowanie zabytków wpisanych do rejestru zabytków- znakiem: obiekt chroniony prawnie- we współpracy ze Starostwem Powiatowym w Lipsku.
- ustawienie znaków i drogowiskazów kierujących do najciekawszych zabytków, miejsc historycznych oraz obiektów przyrodniczych w gminie- w uzgodnieniu z zarządcami dróg.
- ustalenie z właścicielami najcenniejszych obiektów zabytkowych zasad ich udostępniania w celach turystycznych (Kościół parafialny w Siennie, zespół dworsko- parkowy w Krzyżanówce)

6/ Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego:

- propagowanie działań mających na celu zachowanie tradycji ludowych i obrzędów.
- wprowadzenie do programu zajęć lekcyjnych w szkołach lekcji poświęconych dziedzictwu kulturowemu gminy, powiatu i województwa.
- kształtowanie tożsamości lokalnej poprzez wspieranie istniejących i powstających organizacji społecznych, ukierunkowanych na opiekę nad pamiątkami historii, zdobywanie wiedzy historycznej i dzielenie się nią społeczności lokalnej.
- utworzenie lokalnego muzeum lub izby muzealnej, które gromadziło by i eksponowało zabytki związane z historią gminy Sienna a także realizowało rozmaite projekty służące edukacji regionalnej i kultywowałyby tradycje ludowe.

7/ Ochrona środowiska przyrodniczego jako ważnego elementu krajobrazu kulturowego.

8/ Turystyka

- organizowanie corocznej, regionalnej imprezy kulturalnej

9/ Współpraca władz samorządowych ze służbą ochrony zabytków

- informowanie o zagrożeniach zabytków.
- wymiana informacji formalno- prawnych dotyczących ochrony zabytków.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd Gminy Sienna. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez szereg działań władz gminy jak również jednostek podległych i współpracujących zmierzających do osiągnięcia określonych w przedmiotowym dokumencie celów. Program jest skierowany przede wszystkim do społeczności lokalnej dzięki akceptacji i współpracy której realizacja programowych celów będzie mogła mieć szanse powodzenia i w konsekwencji ma jej przynieść wymierne korzyści.

W celu realizacji niniejszego programu opieki nad zabytkami Gminy Sienna wykorzystane zostaną następujące kategorie instrumentów: instrumenty prawne, instrumenty finansowe, instrumenty społeczne, instrumenty koordynacji, instrumenty kontrolne.

Instrumenty prawne

- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- dokumenty wydawane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego,
- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- uchwały rady gminy.

Instrumenty finansowe

- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania,
- zachęty finansowe,
- programy operacyjne uwzględniające finansowanie z funduszy UE,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się ochroną zabytków i opieką nad zabytkami.

Instrumenty społeczne

- edukacja z zakresu dziedzictwa kulturowego,
- informacja,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- współpraca z sąsiadującymi samorządami dla tworzenia wspólnej subregionalnej polityki.

Instrumenty koordynacji

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- programy ochrony środowiska,
- programy prac konserwatorskich,
- studia i analizy, koncepcje,
- plany rewitalizacji,
- umowy i porozumienia,
- kontrakty,
- współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi,
- współpraca z diecezją radomską w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami sakralnymi.

Instrumenty kontrolne

- aktualizacja bazy danych dotyczących stanów zachowania obiektów zabytkowych (w ramach ewidencji zabytków),
- monitoring stanu dziedzictwa kulturowego,
- monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Zgodnie z zapisami Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Wójt Gminy ma obowiązek sporządzania co dwa lata sprawozdań z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. Sprawozdanie to ma być przedstawione Radzie Gminy.

W celu dokonania oceny Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sienno niezbędne jest prowadzenie monitoringu działań podejmowanych dla realizacji poszczególnych działań określonych w tym programie.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich robót budowlanych. Jednocześnie wskazuje na możliwość pozyskania środków zewnętrznych w formie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac prowadzonych przy zabytkach.

Główne źródła dofinansowania projektów związanych z pracami przy zabytkach, oraz projektów pośrednio związanych z ochroną dziedzictwa to:

- Środki finansowe z budżetu państwa, „Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego”, przyznawane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach programów ministerialnych- zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r;
- Środki z Funduszy Europejskich, dystrybuowane na poziomie krajowym;
- Środki z Regionalnych Programów Operacyjnych, dystrybuowane na poziomie województw;
- Środki z Europejskich programów specjalnych, współpracy transgranicznej
- Środki wojewódzkie, przyznawane przez marszałków województw - zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r
- **Środki własne gminy - zgodne z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.**

Informacje na temat zasad i kryteriów dotyczących możliwości pozyskania środków finansowych na zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami znajdują się na następujących stronach internetowych:

- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Promesa Ministra Kultury” www.mkidn.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe” www.mkidn.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Infrastruktura kultury” www.mkidn.gov.pl
- Informacje dotyczące programów operacyjnych „Regionalne programoperacyjne” www.interreg.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Kapitał ludzki” www.mrr.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Infrastruktura i środowisko” www.mrr.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Europejska współpraca terytorialna” www.mrr.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Fundusz dla organizacji pozarządowych” www.funduszngo.pl
- Informacje dotyczące możliwości finansowania przy wykorzystaniu ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym www.partnerstwowpublicznoprywatne.info/ustawa_ppp.php
- Informacje dotyczące możliwości pozyskania środków finansowych z funduszu sejmiku wojewódzkiego www.mazovia.pl
- Informacje dotyczące możliwości pozyskania środków finansowych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich w latach 2014- 2020 (Rozwój i Odnowa Wsi) www.minrol.gov.pl
- Informacje dotyczące możliwości pozyskania środków finansowych w ramach Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich: www.ksow.pl

Dodatkowe informacje na temat finansowania opieki nad zabytkami można uzyskać na stronie www.nid.pl

BIBLIOGRAFIA

- 1/ Bielenin K. – Starożytne górnictwo i hutnictwo żelaza w Górach Świętokrzyskich, Kraków, 1974 r.
- 2/ Gierała Z. – Opowieści przydrożnych kapliczek. Warszawa 2009
- 3/ Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, T. III, woj. kieleckie, z.2, pow. iłżecki, Warszawa 1957
- 4/ Kondracki J. – Geografia regionalna Polski, Warszawa 2001
- 5/ Kupisz D. – Rody szlacheckie ziemi radomskiej, Radom 2009
- 6/ Libicki P., Libicki M., Dwory i pałace wiejskie na Mazowszu/Radomskie – alfabet wykopalisk, Radom 1994
- 7/ Muzolf B. – Założenie obronne rodu Oleśnickich –Sienieńskich w Siennie, woj. radomskie (maszynopis w archiwum WUOZ Delegatura Radom)
- 8/ Nierychlewska A. Budownictwo obronne w powiecie radomskim w okresie od XIII do XVIII wieku, Radom 2002
- 9/ Seniuk B., Studium historyczno- urbanistyczne Sienna, Lublin 1982 r.
- 10/ Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, red. Filip Sulimierski, Bronisław Chlebowski, Władysław Walewski, Warszawa 1880- 1902
- 11/ Wiśniewski. J, dekanat iłżecki , Radom 1911

Dokumenty

- 1/ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, p. 1568 z dnia 17.09.2003 r, ze zmianami)
- 2/ Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2012r. poz.647 z późn. zm.)
- 3/ Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2013r. poz. 1409 z późn. zm.)
- 4/ Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013
- 5/ Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2020.
- 6/ Regionalny program operacyjny województwa mazowieckiego na lata 2007- 2013.
- 7/ Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego
- 8/ Wojewódzki program opieki nad zabytkami na lata 2012-2015
- 9/ Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego (2004 r.)
- 10/ Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030
- 11/ Strategia Rozwoju Powiatu Lipskiego na lata 2008- 2020
- 12/ Strategia Rozwoju dla Lokalnej Grupy Działania „Krzemienny Krąg” na lata 2009- 2015
- 13/ Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Sienna z 2001 r.
- 14/ Plan odnowy miejscowości Sienna z 2010 r.
- 15/ Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Sienna z 2003 r.

Ważniejsze strony internetowe

www.sienno.com.pl www.sienno.pl www.krzemiennykrag.info www.kirkuty.xip.pl www.parafiasienno.orh.org www.sztetl.org www.powiatlipsko.pl

Dokumentacja konserwatorska dotycząca poszczególnych zabytków znajduje się w Archiwum Zakładowym Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Warszawie Delegatura w Radomiu

ZAŁĄCZNIK NR 1

WYKAZ ZWERYFIKOWANEJ GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW GMINY SIENNO

l.p.	Miejscowość	Obiekt ,czas powstania	Adres
1	Aleksandrów Duży	Krzyż kamienny 1932 r.	W pobliżu kościoła, przy skrzyżowaniu dróg.
2	Gozdawa	Cmentarz ewangelicko- augsburski 1 poł. XIX w.	Działka ewid. nr 131 W sąsiedztwie cmentarza rzymsko-katolickiego. wpis do rejestru zabytków
3	Gozdawa	Dom drewniany 1 poł. XX w.	Posesja numer 37
4	Gozdawa	Dom drewniany 1 poł. XX w.	Posesja numer 43
5	Hieronimów	Cmentarz ewangelicko-augsburski 2 poł. XIX w.	Po lewej stronie drogi do Hieronimowa. Działka ewid. nr 59 wpis do rejestru zabytków
6	Hieronimów	Kapliczka przydrożna 1908 r.	Przy wjeździe do miejscowości. Po prawej stronie drogi jadąc od Sienna.
7.	Janów	Kapliczka kamienna 1934 r.	W pobliżu posesji numer 44
8.	Janów	Figura na postumencie 1904 r.	Naprzeciwko posesji numer 14
9.	Jawor Solecki	Krzyż przydrożny 1905 r.	Po prawej stronie drogi krajowej numer 747 Wierchowiska- Jawor Solecki
10.	Jawor Solecki	Pomnik- Obelisk D. Czachowskiego 1932 r.	Po lewej stronie drogi krajowej numer 747 Wierchowiska- Jawor Solecki. Naprzeciwko posesji numer 107. Na działce ewid. nr 242.
11.	Jawor Solecki	Krzyż przydrożny 1931 r.	Po lewej stronie drogi krajowej numer 747 Wierchowiska- Jawor Solecki. W pasie zieleni przydrożnej przy działce ewid. nr244/1
12.	Jawor Solecki	Krzyż przydrożny 1904 r.	Na skrzyżowaniu dróg Jawor Solecki-Sienno. Działka ewid. nr 285.
13.	Jawor Solecki	Park podworski pocz. XX w.	Działka ewid. nr 6/2

14.	Jawor Solecki	Obora pocz. XX w.	Posesja numer 134.Działka ewid nr 6/2.
15.	Jawor Solecki	Obora pocz. XX w.	Posesja numer 134. Działka ewid. nr 6/2.
16.	Jawor Solecki	Spichlerz pocz. XX w.	Posesja numer 134. Działka ewid. nr 6/2.
17.	Jawor Solecki	Budynek administracyjny ok. 1950 r,	Posesja numer 134. Działka ewid. nr 6/2.
18.	Kadłubek	Cmentarz ewangelicko- augsburski 2 poł. XIX w.	Działka ewid. nr 183. Wpis do rejestru zabytków
19.	Kadłubek	Krzyż na postumencie 1905 r.	Naprzeciwko posesji numer 6 Działka nr ewid. 1802
20.	Kochanówka	Kapliczka murowana 1928 r.	Naprzeciwko posesji numer 1
21.	Kochanówka	Kapliczka murowana 1909 r.	Naprzeciwko posesji numer 29 Działka ewid. nr 426
22.	Kochanówka	Figura Matki Boskiej 1930 r.	Naprzeciwko posesji numer 68 Działka nr ewid.748
23.	Krzyżanówka	Dwór 1 poł. XIX w.	Posesja numer 1 Działka ewid. nr 619/6 wpis do rejestru zabytków
24.	Krzyżanówka	Park dworski 1 poł. XIX w.	Działki ewid. nr 619/6, 631/2, 632/1 wpis do rejestru zabytków
25.	Krzyżanówka	Krzyż przydrożny 1 poł. XX w.	Po prawej stronie drogi w kierunku do Krzyżanówki. W pobliżu wjazdu na teren parku dworskiego
26.	Krzyżanówka	Kapliczka słupowa z figurą Jezusa Frasobliwego XVIII w.	W pobliżu posesji numer 7 Działka ewid. nr. 616
27.	Krzyżanówka	Kapliczka murowana 2 poł. XIX w.	Przy posesji numer 80
28.	Nowa Wieś	Cmentarz ewangelicko- augsburski XIX/XX w.	Działka ewid. nr 287. Za posesją numer 70
29.	Nowa Wieś	Krzyż na kamiennym postumencie Lata 60- te XIX w.	Przy posesji numer 65 Działka nr ewid.649
30.	Nowa Wieś	Krzyż kamienny 1842 r.	Przy posesji numer 43
31.	Olechów	Kapliczka przydrożna 1919 r.	Naprzeciwko posesji numer 20. Po lewej stronie drogi Siemno-Olechów
32.	Osówka	Kościół parafii Matki Bożej Różańcowej 1931 r.	Działka ewid. nr 127.
		Figura Matki Boskiej	Przy posesji numer 99

33.	Osówka	1905 r.	
34.	Sienno	Kapliczka z figurą św. Jana Nepomucena XVIII w.	Przy ulicy Czachowskiego. Na działce o numerze ewidencyjnym 1452/2.
35.	Sienno	Kaplica z figurą św. Jana Ewangelisty Figura- XVIII w. Kaplica, XIX w.	Przy ulicy Lipskiej. W pobliżu skrzyżowania z ulicą Czachowskiego. Działka ewid. nr 991.
36.	Sienno	Cmentarz rzymsko-katolicki 1 poł. XIX w.	ul. Cmentarna. Działka ewid. nr 665 (w rejestrze zabytków)
37.	Sienno	Brama cmentarna z ogrodzeniem Kon. XIX w.	ul. Cmentarna. Działka ewid. nr 665 (w rejestrze zabytków)
38.	Sienno	Młyn murowany 1 poł. XX w.	ul. Cieśli. Działka ewid. nr 1520/6.
39.	Sienno	Dom murowany 1 ćw. XX w.	ul. Ostrowiecka 8 Działka ewidencyjna nr 1580/1
40.	Sienno	Dom murowany 1 ćw. XX w.	Ul. Ostrowiecka 10 Działka ewidencyjna nr 1602
41.	Sienno	Dom murowany 1 ćw. XX w.	ul. Ostrowiecka 11 Działka ewidencyjna nr 1320
42.	Sienno	Kapliczka murowana Pocz. XX w.	ul. Ostrowiecka 11 Działka ewid. nr 1320
43.	Sienno	Dom drewniany 1 poł. XX w.	ul. Ostrowiecka 14 A . Działka ewid. nr 1605
44.	Sienno	Krzyż kamienny 1874 r.	ul. Ostrowiecka. W pobliżu posesji numer 17. Działka o numerze ewidencyjnym 1323
45.	Sienno	Kirkut 1795r., 1942r.	Działka ewid. nr 27.
46.	Sienno	Kapliczka z figurą św. Jana Nepomucena 1906 r.	Przy ul. Hłzeckiej 25 Działka o numerze ewidencyjnym 1526
47.	Sienno	Dom murowany 1 poł. XX w.	ul. Hłzecka 5
48.	Sienno	Dom murowany 1 poł. XX w.	ul. Rynek 22
49.	Sienno	Domy murowany 1 poł. XX w.	Ul. Rynek 23
50.	Sienno	Domy murowany 1 poł. XX w.	ul. Rynek 24
51.	Sienno	Dom murowany 1 poł. XX w.	ul. Rynek 25
52.	Sienno	Dom murowany Pocz. XX w.	ul. Rynek 16
53.	Sienno	Brama kościelna XVIII w.	Parafia p.w. św. Zygmunta ul. Kościelna 2 27-350 Sienno
		Dzwonnica	Parafia p.w. św. Zygmunta ul. Kościelna 2 27-350

54.	Sienno	XVIII w.	Sienno wpis do rejestru zabytków
55.	Sienno	Kaplica przykościelna XVIII w.	Parafia p.w. św. Zygmunta ul. Kościelna 2 27-350 Sienno
56.	Sienno	Krzyż kamienny 1880 r.	Parafia p.w. św. Zygmunta ul. Kościelna 2 27-350 Sienno (na placu przykościelnym)
57.	Sienno	Plebania 1 poł. XX w.	Parafia p.w. św. Zygmunta ul. Kościelna 2 27-350 Sienno
58.	Sienno	Kościół p.w. św. Zygmunta XV w., XVI w., XVIII w. 1930 r.	Parafia p.w. św. Zygmunta ul. Kościelna 2 27-350 Sienno wpis do rejestru zabytków
59.	Sienno	Krzyż kamienny 1834 r.	ul. Lipska. Przy posesji nr 23
60.	Sienno	Krzyż kamienny 1909 r.	ul. Lipska. W pobliżu posesji numer 18. Działka ewid nr. 1064
61.	Sienno	Krzyż kamienny 1882 r.	ul. Lipska. Przy posesji numer 45.
62.	Sienno	Dwór murowany 1 ćw. XX w.	ul. Lipska 83.
63.	Sienno	Figura Matki Boskiej 1872 r.	Na placu stacji benzynowej. Po prawej stronie drogi Sienno-Wodąca. Działka ewid. nr 930.
64.	Sienno	Układ urbanistyczno- architektoniczny XIV w. –XX w.	Obejmuje Rynek wraz z działkami przyrynkowymi, ul. Adama Cieśli z działkami przylegającymi od strony południowej i wschodniej oraz nieruchomości parafialne: działki 1483/1 i 1492
65.	Stara Wieś	Krzyż kamienny k. XIX w.	Przy posesji numer 46
66.	Stara Wieś (Zarzecze)	Kapliczka murowana Pocz. XX w.	Działka ewid. nr 687
67.	Trzemcha Dolna	Krzyż kamienny k. XIX w.	Naprzeciwko posesji numer 26 . Działka ewid. nr 11
68.	Trzemcha Dolna	Krzyż kamienny 1913 r.	Przy posesji numer 1A.
69.	Trzemcha Górna	Figura św. Jana Nepomucena 1816 r.	Przy posesji numer 26 Działka ewid. nr. 41
70.	Wierzchowiska Pierwsze	Krzyż przydrożny 1 poł. XX w.	Po lewej stronie drogi numer 747 Wierzchowiska- Jawor Solecki. Przy posesji numer 80
71.	Wodąca	Kapliczka przydrożna, 1903 r.	Po lewej stronie drogi jadąc od miejscowości Sienno

ZAŁĄCZNIK NR 2

WYKAZ ZWERYFIKOWANEJ GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW ARCHEOLOGICZNYCH DLA GMINY SIENNO

L.p.	Miejscowość	Numer stanowiska w obrębie miejscowości	Obszar AZP i numer stanowiska archeologicznego w obrębie obszaru	Funkcja	Chronologia
------	-------------	---	--	---------	-------------

1.	Aleksandrów Duży	1	AZP 81-72/2	śląd osadnictwa	kultura łużycka wczesna epoka brązu
2.	Dąbrówka	3	AZP 82 -71/72	śląd osadnictwa	epoka kamienia
3.	Eugeniów	1	AZP 82-71/79	śląd osadnictwa	okres neolitu
4.	Krzyżanówka	1	AZP 81-70/1	osada osada	epoka brązu okres rzymski
5.	Olechów Nowy	1	AZP 81-71/20	śląd osadnictwa	Kultura łużycka epoka brązu-epoka żelaza
6.	Olechów Nowy	2	AZP 81-71/21	śląd osadnictwa	okres późnośredniowieczny
7.	Olechów Nowy	3	AZP 81-71/3	śląd osadnictwa osada	starożytność okres średniowieczny (XIII – XIV w.)
8.	Olechów Nowy	4	AZP 82-71/80	obozowisko śląd osadnictwa	kultura magdaleńska- paleolit górny/schyłkowy Halsztadt C/D okres nowożytny
9.	Osówka	1	AZP 81-72/1	śląd osadnictwa	okres wczesno średniowieczny

10.	Praga Dolna	1	AZP 81-71/3	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada	okres mezolitu wczesna epoka brązu okres rzymski
11.	Praga Dolna	2	AZP 81-71/4	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	okres mezolitu okres neolitu kultura pucharów lejowatych okres średniowieczny (XIII – XIV w.) okres późnośredniowieczny
12.	Praga Dolna	3	AZP 81-71/5	osada	okres średniowieczny (XIV – XV w.)
13.	Praga Dolna	4	AZP 81-71/6	śląd osadnictwa osada	kultura łużycka epoka brązu okres średniowieczny (XIII – XIV w.)
14.	Praga Dolna	5	AZP 81-71/7	śląd osadnictwa osada	okres rzymski okres średniowieczny (XIII – XIV w.)
15.	Sienno	1	AZP 81-71/1	Relikty założenia obronnego (grodzisko)	okres późnośredniowieczny nowożytny (XV – poł. XVII w.)
16.				śląd osadnictwa osada osada	okres neolitu wczesna epoka brązu kultura ceramiki sznurowej okres neolitu kultura łużycka

	Sienno	2	AZP 81-71/2	osada osada osada	epoka brązu kultura pomorska okres rzymski B1 kultura przeworska okres rzymski B2 okres wczesno średniowieczny
17.	Sienno	3	AZP 81-71/8	śląd osadnictwa	epoka kamienia wczesna epoka brązu
18.	Sienno	5	AZP 81-71/24	śląd osadnictwa osada	Kultura przeworska okres wpływów rzymski okres wczesno średniowieczny
19.	Sienno	6	AZP 81-71/26	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	okres rzymski okres średniowieczny
20.	Sienno	7	AZP 71-71/27	śląd osadnictwa	mezolit – wczesna epoka brązu
21.	Sienno	8	AZP 81-71/28	śląd osadnictwa	okres paleolitu schyłkowego-neolit
22.	Stara Wieś	1	AZP 81-71/28	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	kultura łużycka- epoka brązu okres średniowieczny starożytność
23.	Tarnówek	1	81 – 70/3	śląd osadnictwa	epoka kamienia
24.	Trzemcha Dolna	1	81 – 71/15	śląd osadnictwa	okres neolitu
25.	Trzemcha Górna	1	81 – 71/9	śląd osadnictwa	okres neolitu kultura pucharów lejowatych

26.	Trzemcha Górna	2	81 – 71/16	śląd osadnictwa	okres wczesno średniowieczny (XI – XII w.)
27.	Trzemcha Górna	3	81-71/17	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada	okres neolitu wczesna epoka brązu kultura pomorska okres lateński środk. starszy okres wpływów rzymskich
28.	Trzemcha Górna	4	81 – 71/18	śląd osadnictwa	kultura przeworska młodszy okres
29.	Trzemcha Górna	5	81 – 71/14	cmentarzysko	Starożytność
30.	Wola Sienieńska (obecnie Krzyżanówka)	1	81– 70/2	śląd osadnictwa	okres rzymski
31.	Zapusta	1	75 – 73/1	śląd osadnictwa	starożytność